

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 6 FEBRUARI 1952

No 1811

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
Het ondernemersinkomen in de landbouw in 1949 door <i>Dr Ir A. W. G. Koppejan</i>	96
Indonesië's monetaire ontwikkeling in 1951 (I) door <i>Dr J. H. Spiegelberg</i>	100
Het Internationale Monetaire Fonds en de goudproducenten door <i>Dr M. Vajda</i>	101
De betekenis van de verplichte sociale verzekeringen voor het economisch leven door <i>Dr G. M. J. Veldkamp</i>	104
Geld- en kapitaalmarkt door <i>Drs J. C. Brezet</i>	106
Recente economische publicaties	107

Dezer dagen

huishoudkunde. Gegeven, dat een gezin A bestaat uit vier consumptie-eenheden, dat twee consumptie-eenheden op de oneven weekdagen witbrood gebruiken, op de even dagen volkswitbrood, dat de beide overige consumptie-eenheden op Zon- en feestdagen witbrood nuttigden, op de overige dagen volksbruinbrood, dat het inkomenseffect wordt verwaarloosd en de gebruikte hoeveelheid margarine per broodeenheid constant wordt verondersteld, de gebruikte hoeveelheden der broodsoorten per consumptie-eenheid per dag en de directe en kruiselingse prijselasticiteiten der diverse broodsoorten bekend zijn, welke verschuivingen in het gezinsbudget treden dan op, indien de bekende prijs van elk der broodsoorten, behalve het witbrood, wordt verhoogd met 5 cent per 800 gram, terwijl de margarineprijs daalt met 24 cent per kilogram?

Opmerking: de opgave is onvoldoende opgelost, indien de kandidaat vergeet aan te geven dat bij een dalende vraagcurve voor alle broodsoorten gezamenlijk en een constant margarineverbruik per eenheid brood, het verbruik van margarine als complementair goed zal dalen, zodat een dubbele besparing zou worden verkregen, enerzijds door de absolute daling van het margarineverbruik, anderzijds door de prijsdaling. Tevens dient hij op te merken, dat juist de constantheid van het margarineverbruik problematiek is.

De economie van een compenserend gereguleerd prijsmechanisme is niet eenvoudig. Hebben lieden, die de wetenschap der economie beoefenden, toen de wetten van vraag en aanbod werden geacht naar een stelsel van evenwichtsprijzen te drijven, eigenlijk nog recht op de naam *economist*?

Misschien toch wel, want het denkwerk, vereist voor het verstellen van schroefjes en hefboomen in het gereguleerde prijsmechanisme, wordt, als men de *communiqué's* goed volgt, nog steeds aan de gang gezet door niet beheerste vraag- en aanbodbewegingen op de nationale en internationale markten.

Communale economie. Ook hier wordt aan een reguleringsmechanisme geschoven. Het rentegamma zal in de toekomst enige wijziging ondergaan. Naast het regelen van de kapitaalstroom voor de gemeenten met precisie-instrumenten, zal echter ook een sluisdeur worden geopend: uit het Gemeentefonds zal in de eerste helft van 1952 f 152 miljoen ter beschikking van de gemeenten worden gesteld, de nationale woningbouwleningen zijn op komst: en verder blijven er nog gemeentelijke emissies in de markt.

Nationale economie; Groot-Brittannië heeft de tweede bezuinigingsronde vernomen. De Engelsman die reizen wil voor plezier zal een schamel bedrag ontvangen. Zo hij thans binnen de landsgrenzen moet blijven, hij kan zich troosten met de schat aan reisverhalen, die de Engelse literatuur rijk is. En beamen, wat de Franse waard uit Sterne's „*Sentimental Journey*” filosofeerde: „Tant mieux, toujours, monsieur”, said he, „when there is anything to be got; tant pis, when there is nothing”.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

COUPONBETALING

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

vacatures

N.V. ASSURANTIE MAATSCHAPPIJ
„BRANDARIS”
te Amsterdam

Wordt gevraagd:

EEN MEDEDIRECTEUR

Alleen zij, die ervaring hebben in een leidende functie en niet ouder zijn dan 40 jaar, gelieven te solliciteren. Sollicitatiebrieven te richten aan het particulier adres van de Directeur, Mr. J. Brandsma, Graaf Willem de Oudelaan 50, Naarden.

N.V. LIJEMPF TE LEEUWARDEN

vraagt een

MEDEWERKER DER DIRECTIE

aan wie in het bijzonder een commerciële taak zal worden toegewezen. De voorkeur wordt gegeven aan een academisch gevormde kracht met een belangrijke commerciële ervaring, die tevens over voldoende organisatorische capaciteiten beschikt. Opname in de Directie wordt in uitzicht gesteld. Leeftijd ca 40 jaar. Kandidaten zullen eventueel worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek.

Eigenhandig (niet met ballpoint) *geschreven* brieven met *volledige* inlichtingen over leeftijd, opleiding en practijk en vergezeld van twee recente pasfoto's (van voren en opzij) vóór 16 Februari a.s. richten aan de Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek, Wittevroutenkade 6, Utrecht, onder nummer E.S.-B. 20527.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

Belangrijke onderneming in de agrarische sector
zoekt bekwaam

Boekhouder-Administrateur

De te benoemen functionaris dient een omvangrijke boekhouding zelfstandig te voeren, leiding te geven aan een klein kantoorpersoneel en de correspondentie in het Frans en Duits te verstaan.

R. K. Leeftijd omstreeks 35 jaar; gehuwd.

Middelbare schoolopleiding, meer gevorderde boekhoudstudie en representatief optreden zijn gewenst.

Geboden wordt veelzijdige werkkring, terwijl een goede woning (buiten) beschikbaar is.

Voor energieke, bekwame en toegewijde kracht levenspositie.

Brieven met volledige inlichtingen omtrent levensloop, opleiding en praktische ervaring, gezinsformatie en salarisverwachtingen onder letters B.L. aan het

PSYCHOLOGISCH INSTITUUT

o.l.v. Dr J. Luning Prak

Laan Copes v. Cattenburch 8, Den Haag.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen ●

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

ZENDT Uw opdrachten
TIJDIG in

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr Ir A. W. G. KOPPEJAN, Het ondernemersinkomen in de landbouw in 1949.

De bedrijfsuitkomsten in de landbouw over 1949/50 kunnen uitgesproken goed worden genoemd. Zowel de opbrengst (zeer gunstige weersomstandigheden) als de vrije prijzen hebben ten voordele van de bedrijfsuitkomsten gewerkt. Voor een zevental voor de Nederlandse landbouw typerende bedrijven is nagegaan wat de invloed van beide factoren is geweest, m.a.w. hoe de bedrijfsuitkomsten bij normaal te achten opbrengst en een prijspeil der vrije producten in redelijke verhouding tot dat der gegarandeerde producten, zouden zijn geweest. Voor de drie besproken akkerbouwbedrijven kunnen de genormaliseerde uitkomsten als minimum niet meer dan redelijk worden genoemd. Voor het Friese en Zuidhollandse weidebedrijf kunnen zij hoger resp. lager dan redelijk worden geacht, dit vooral i.v.m. de omvangrijke gebruiksvee-afzet van Friesland naar Zuid-Holland. De melkprijs kan gesteld worden voor Friesland gunstig te liggen. De beide besproken zandbedrijven hebben iets lagere uitkomsten dan als redelijk minimum zou kunnen worden aangenomen, dit echter ten gevolge van het oplopen van de prijzen der vrije voedermiddelen. Zowel gezien de ter vergelijking gebezigde R.L.V.D.-functies als i.v.m. enkele nadelen van het vrije beroep is het alleszins verantwoord, dat de gemiddelde normale inkomens hoger liggen dan de berekende minima.

Dr J. H. SPIEGELBERG, Indonesië's monetaire ontwikkeling in 1951 (I).

Bij een vergelijking van de monetaire ontwikkeling in Indonesië in 1951 met die in 1950 zijn er punten van overeenkomst, maar meer nog punten van verschil — en wel vooral verschil in gunstige zin — te constateren. Ook in 1951 nam de contante deviezenvoorraad met enkele honderden miljoenen rupiahs toe, ook al werd ook nu een gedeelte der aanwezige deviezen aangewend ter vergroting van de goudvoorraad van De Javasche Bank. Het meest opmerkelijke verschil was de sterk uiteenlopende ontwikkeling der overheidsfinanciën: in 1950 bereikte het deficit het record-niveau van rond Rp 1,8 mrd; 1951 gaf daarentegen per saldo een kasoverschot — resp. een vermindering van de overheidsschuld — te zien tot een bedrag in de orde van grootte van Rp 1 mrd. Aangezien de Overheid haar zeer grote tekort in 1950 geheel financierde voor — geldscheppende — credietopneming bij de circulatiebank, moest deze keer ten goede een uitermate gunstig — want deflatorisch — effect hebben op de binnenlandse geldcirculatie. Weliswaar nam deze — als gevolg enerzijds van de aanwas van de deviezenvoorraad en anderzijds van uitbreiding van de credietverlening door de banken aan het bedrijfsleven — ook in 1951 verder toe, maar de toeneming had een veel rustiger verloop dan het jaar tevoren en zij bleef ook binnen meer verantwoorde proporties. De hier summier aangeduide aspecten van de monetaire ontwikkeling in 1951 worden in een tweetal artikelen nader in beschouwing genomen. In dit eerste artikel wordt de ontwikkeling van de overheidsfinanciën nader gezien.

Dr M. VAJDA, Het Internationale Monetaire Fonds en de goudproducenten.

Bij de bepaling van zijn gedragslijn inzake de internationale goudhandel ging het I.M.F. uit van het standpunt dat goudverkoop tegen hogere prijzen dan de officieel vastgelegde prijs van \$ 35 per ounce fijn de stabiliteit van de wisselkoersen in gevaar brengen. In Juni 1947 heeft het Fonds dit bekend gemaakt in een aankondiging, waarin het zijn leden verzocht geen goudtransacties boven

deze prijs toe te laten. Schrijver schetst de, toenemende, moeilijkheden, die bij de toepassing van deze politiek van het I.M.F. zijn gerezen. Door de groeiende druk van de tegenstanders van zijn politiek en door de onmogelijkheid om zijn wil door te zetten, werd het I.M.F. tot een meer realistische houding gedwongen. Het Fonds wijzigde — met een op 28 September jl. gepubliceerde verklaring — zijn standpunt: de leden-Statens mogen nu die hoeveelheden goud op de vrije markt verkopen, als zij verantwoord achten. Zij werden slechts verzocht tegen te gaan, dat dit goud door particuliere hamsteraars wordt verworven, en het Fonds van alle verkopen op de hoogte te stellen. Schrijver gaat na, welke betekenis deze wijziging van de politiek van het I.M.F. heeft voor de goudproducenten en voor de ontwikkeling van de goudmarkt.

Dr G. M. J. VELDKAMP, De betekenis van de verplichte sociale verzekeringen voor het economisch leven.

In de Economisch-Statistische Kwartaalberichten van September en December 1949 van het Nederlandsch Economisch Instituut verscheen een tweetal publicaties resp. getiteld „De betekenis van de sociale verzekeringen voor het economisch leven” en „Consequenties van de verplichte sociale verzekeringen voor het economisch leven”. Het N.E.I. hoopte door de publicatie van deze artikelen, waarin de voorlopige resultaten zijn neergelegd van een onderzoek, dat bij dit instituut werd ingesteld, tot een gedachtenwisseling met andere belangstellenden te komen, welke z.i. van groot nut zou kunnen zijn voor de verdere behandeling van het vraagstuk van de sociale verzekeringen. Dr Veldkamp geeft nu met dit artikel, op verzoek van het N.E.I., een reactie op deze publicaties. Schrijver heeft zich hierbij beperkt tot het plaatsen van enige kanttekeningen bij de genoemde artikelen.

— SOMMAIRE —

Dr Ir A. W. G. KOPPEJAN, Les revenus des exploitants d'entreprises agricoles pendant 1949.

L'auteur examine, pour sept types néerlandais d'entreprises agricoles, les résultats qu'on aurait pu réaliser, sous l'hypothèse que les rapports soient normaux et qu'il y ait une relation équitable entre le niveau des prix des produits libres et les produits aux prix garantis. La moyenne des revenus normaux se situe plus élevée que les minima calculés, ce qui est estimé parfaitement justifié par l'auteur.

Dr J. H. SPIEGELBERG, Le développement monétaire pendant 1951 en Indonésie (I).

L'auteur étudie dans ce premier article l'évolution des finances publiques en Indonésie.

Dr M. VADJA, Le Fonds monétaire international et les producteurs d'or.

L'auteur étudie la signification que la modification de la politique du Fonds monétaire international, intervenue en septembre dernier, et relative au commerce international de l'or, aura pour les producteurs d'or et pour le développement du marché de l'or.

Dr G. M. J. VELDKAMP, La signification de l'assurance sociale obligée pour le secteur privé.

Une étude de deux articles relatifs à la question mentionnée ci-dessus, et publiés par le Nederlandsch Economisch Instituut dans les Economisch-Statistische Kwartaalberichten de septembre et de décembre 1949.

Het ondernemersinkomen in de landbouw in 1949

*Inleiding*¹⁾.

Bij een beschouwing over de vraag in hoeverre het overheidsbeleid t.a.v. de prijzen in de landbouw een redelijk bestaan mogelijk maakt, bestaat veelal de neiging als maatstaf daarvoor de werkelijke bedrijfsuitkomsten over de laatste paar jaar te nemen. Dit is evenwel om twee redenen onjuist.

1. In de eerste plaats zijn de door de Overheid gegarandeerde prijzen ingesteld op de *gemiddelde opbrengsten in een normaal oogstjaar*. Het risico van meer of minder gunstige weersomstandigheden is volledig voor rekening van de boer. Dit houdt in, dat in een slecht jaar de inkomsten belangrijk lager kunnen zijn dan bij de opstelling van het prijsbeleid redelijk was geacht en in een goed jaar belangrijk hoger. Het toeval heeft nu gewild, dat in de jaren 1948, 1949 en 1950 over het geheel genomen voor de landbouw gunstige weersomstandigheden hebben geheerst, een opeenvolging, die zich slechts zelden voordoet.

Het is dan ook begrijpelijk, dat de bedrijfsuitkomsten eveneens over vrijwel de gehele linie goed tot zeer goed zijn geweest. Dit is ook volkomen verantwoord en mag zeker niet worden uitgelegd als een gevolg van een te royaal prijsbeleid. Immers, hierna zullen ook weer minder gunstige of zelfs slechte jaren volgen, die de balans weer in evenwicht zullen brengen. Consequent zou dan van een te schriel prijsbeleid moeten worden gesproken. Dit zijn echter altijd oordelen achteraf en een prijsbeleid, gericht op ieder jaar ongeveer gelijke inkomsten, zou dan ook eerst tot prijsvaststelling na de oogst c.q. na het productiejaar moeten leiden, hetgeen uiteraard onuitvoerbaar is.

2. De tweede reden waarom niet, althans niet zonder meer, met de bedrijfsuitkomsten als maatstaf voor het prijsbeleid mag worden gewerkt is gelegen in de prijzen zelf. De productenprijzen voor zover die door de Overheid direct of indirect zijn gegarandeerd, zijn vnl. gesteld als minimumprijzen, waartoe de werkelijke prijzen, zo nodig met steun uit het L.E.F., zullen worden opgetrokken. De werkelijke prijzen kunnen vrij boven deze minimumprijzen uitlopen. In de praktijk wordt hier evenwel, voor zover het belangrijke producten voor het levensonderhoud betreft, remmend gewerkt. Hetzij direct door middel van exportheffingen en -verboden, hetzij indirect door specifieke egalisatiefondsen als het jaarlijkse Zuivelfonds.

Dit neemt echter niet weg, dat voor de producten met prijsgarantie de werkelijke prijs boven de gegarandeerde kan liggen en de bedrijfsuitkomsten dienovereenkomstig gunstiger zijn. Daarnaast zijn er dan nog de vele producten, waarvoor geen prijsgarantie geldt en waarvan de prijs dus vrijelijk goed of slecht kan zijn. Ook op deze punten is de situatie de laatste jaren in het algemeen uitgesproken gunstig geweest. De werkelijke prijzen der gegarandeerde producten lagen op of boven de garantiëprijs en die der vrije producten waren met enkele uitzonderingen (consumptie-aardappelen en uien in 1948) redelijk tot fors.

Het gezamenlijk resultaat is dus geweest, dat de bedrijfsuitkomsten in de landbouw over de laatste drie jaren voor 1951 in het algemeen voortdurend die der vette jaren waren, terwijl de magere jaren nog moeten komen (1951 vertoont al enige aanleg in die richting). En eerst een gemiddelde over vette en magere jaren beide vormt een aan de praktijk ontleende maatstaf voor de mate van loyaliteit in het prijsbeleid.

Geheel zuiver zou ook deze maatstaf echter niet zijn. Wel zou in een gemiddelde over meer jaren de invloed van de oogstschommelingen worden uitgeschakeld, maar

t.a.v. de prijzen vindt geen volledige egalisatie plaats. Voor die producten, waarvoor een minimumprijs gegarandeerd is, zal de gemiddelde prijs — over hoeveel jaar ook gerekend — altijd daarboven liggen als het minimum maar in een of enkele jaren wordt overschreden²⁾.

Indien men zich dus een oordeel wil vormen, of op basis van de vaste en minimumprijzen en in hetzelfde vlak liggende geheel vrije prijzen, bij normale oogst een redelijk bestaansminimum gewaarborgd is, zullen dus de werkelijke bedrijfsuitkomsten over de afgelopen jaren in zekere mate moeten worden gecorrigeerd. Dit zo zijnde, kan men ook verder gaan en, zij het met grotere onzekerheid, de werkelijke uitkomsten der laatste jaren terugbrengen tot hetgeen zij geweest zouden zijn bij normale, gemiddelde opbrengsten en bij het peil der garantie- c.q. daaruit afgeleide prijzen voor de direct of indirect gegarandeerde producten en daarbij geschatte prijzen voor de vrije producten.

Hiertoe staan twee wegen open:

1. het opstellen van synthetische financiële berekeningen voor een aantal typebedrijven;
2. het corrigeren van de werkelijke uitkomsten van als typebedrijf te beschouwen groepsgemiddelden.

Beide werkwijzen zijn verre van gemakkelijk uitvoerbaar. De grootste moeilijkheid is gelegen in de vraag wat voor het jaar, waarvoor men de berekening c.q. correctie wil uitvoeren, de (kilo) opbrengsten bij normale weersomstandigheden zouden zijn geweest. Een recent, na-oorlogs, meerjarig gemiddelde, dat als zodanig gebruikt zou kunnen worden, is zoals gezegd nog niet beschikbaar. Het laatste vooroorlogse tienjaarlijkse gemiddelde is als zodanig evenmin bruikbaar i.v.m. de verschuivingen in het rassenassortiment der verschillende akkerbouwgewassen en de algemene verbetering in het peil van bedrijfsvoering.

Men is dus wel gedwongen om per gewas op grond van vele en velerlei verzamelde inzichten een uitspraak te doen, die vooralsnog altijd arbitrair zal moeten zijn.

Het prijsenvraagstuk levert, voor zover het gegarandeerde producten betreft, slechts technische moeilijkheden. Voor beide werkwijzen moet worden nagegaan wat de gemiddelde uitbetaalde prijs zou zijn geweest i.v.m. kwaliteitsmarges en bewaarvergoedingen c.s. Voor de correctie moet bovendien nog worden bepaald wat de werkelijk gerealiseerde gemiddelde prijs is geweest.

Voor de vrije producten ligt de zaak veel moeilijker. De prijs hiervan is nl. enerzijds afhankelijk van de productie en anderzijds van het algemene prijsniveau. Wat het eerste betreft kan een zekere 'omgekeerde evenredigheid' worden verondersteld: hoge opbrengsten - lage prijzen v.v., waardoor de opbrengst per ha in geld veel minder schommelt dan die in kg. Het andere punt betreft evenwel de vraag: als de prijs voor de gegarandeerde producten gelijk aan of hoger is dan de garantiëprijs, mag dan worden aangenomen dat ook de prijs van de vrije producten gelijk aan resp. hoger is dan hetgeen in het prijsbeleid voor het minimuminkomen redelijk geacht is. In zekere mate zal dit wel het geval zijn.

Zowel voor de kg-opbrengsten in het betrokken jaar als voor het prijsniveau der gegarandeerde producten blijft echter een invloed over, die niet volgens evenredigheden uit te schakelen is. Er zal dus t.a.v. de vrije producten een sterk arbitraire uitspraak gedaan moeten worden over de opbrengst in geld bij normale oogst en bij slechts de garantiëprijzen voor de gegarandeerde producten. Vooral voor

¹⁾ Wellicht ten overvloede zij er op gewezen, dat er een ontwikkeling denkbaar is, waarbij, over veel langere tijd of in veel sterkere mate dan thans wordt verondersteld, het huidige minimumprijspeil wordt overschreden. Indien dat het geval zou blijken, kan voor het bereiken van een als gemiddelde redelijk inkomen op lange termijn de minimumprijspolitiek dienovereenkomstig lager worden gericht dan, eveneens thans, redelijk te achten valt.

²⁾ Dit artikel heeft niet de bedoeling een officiële mening weer te geven.

speculatieve gewassen als bijv. vlas komt dit neer op het geven van een persoonlijke visie.

Buiten beschouwing is dan nog gebleven, dat de kosten gedeeltelijk enig verband houden met de opbrengsten, met name die voor transport en eventueel dorsen of sorteren zijn daarmee ongeveer evenredig. Niet alleen aan de opbrengsten-, ook aan de kostenkant moeten bij het volgen van de weg der correcties dus enige veranderingen worden aangebracht.

Bij de synthetische berekening wordt het geheel genormaliseerd opgezet, zodat dan het juist geachte verband tussen kosten en opbrengsten qualitate qua aanwezig is. De synthetische berekening strekt zich echter niet alleen over de opbrengsten en kosten-na-de-oogst op het gestelde bedrijf uit, maar ook over alle andere kosten. Gezien de ingewikkeldheid van deze materie en de vereiste omvang van het cijfermateriaal om tot een enigermate verantwoorde normalisatie te komen, viel aan deze werkwijze voor uitvoering op korte termijn niet te denken.

Toch behoeft zij voor dit verband niet geheel te worden afgeschreven, daar in de rapporten 115, 116 en 117 van het L.-E.I. dergelijke berekeningen voor enkele typen van akkerbouwbedrijven voor oogst 1949 zijn uitgevoerd. De hierin berekende uitkomsten voor een bedrijf in de Groninger Noordelijke Bouwstreek van 40-45 ha, in het Z.-W. Zeekleigebied van 30 ha en de Veenkoloniën van 20-25 ha kunnen worden vergeleken met de werkelijke gemiddelde uitkomsten van dergelijke bedrijven uit de statistiek van de bedrijfsuitkomsten.

Het minimuminkomen bij normale oogst op enkele als typerend bedrijf te beschouwen groepsgemiddelden.

De correctie van de werkelijke uitkomsten van als typerend bedrijf te beschouwen groepsgemiddelden is ter hand genomen voor 7 bedrijven, die achtereenvolgens zullen worden behandeld. Er is daarbij uitgegaan van de uitkomsten uit de bedrijfsuitkomstenstatistiek volgens de gegevens der landbouwboekhoudbureau's met enige verhoging in verband met de fiscale berekening van enkele posten. Dit om vergelijkbaarheid te verkrijgen met inkomens uit loon, waarvoor met de bruto-bedragen en niet met de (eveneens altijd lagere) aangiften voor de inkomstenbelasting wordt gerekend. Deze correctie ligt ongeveer evenredig met de bedrijfsgrootte, in de orde van f 10 à f 40 per ha. Dit zijn dus bedrijfsuitkomsten van een werkelijk normaal gemiddeld bedrijf in de betrokken gebieden.

Verder zijn de gemiddelde opbrengstgegevens voor de betrokken landbouwgebieden volgens het C.B.S., zoals weergegeven in tabel B9 van het Landbouwerslag 1949, als werkelijke opbrengsten aangehouden, terwijl voor de werkelijke prijzen van gegevens van het L.-E.I. gebruik kon worden gemaakt. Eigenlijk had hier met opbrengsten en prijzen van de in de bedrijfsuitkomstenstatistiek verwerkte bedrijven moeten worden gewerkt. Het, extra, verzamelen en verwerken van dit materiaal zou echter zeer tijdrovend zijn geweest en alleen voor de prijzen misschien enig verschil van betekenis opgeleverd kunnen hebben.

Voor de genormaliseerde opbrengsten bestond slechts t.a.v. de drie akkerbouwbedrijven enige aanknopingsmogelijkheid bij de resultaten van voor de opzet der L.-E.I.-typebedrijven gevoerde besprekingen. De overigens aangehouden normale opbrengsten berusten dus op, naar persoonlijke ervaring en inzicht, redelijk geachte schattingen. Voor de genormaliseerde prijzen kon grotendeels worden aangeknoopt bij hetgeen door het L.-E.I. ten behoeve van de typeberekeningen was aangehouden.

1. Groninger Noordelijke Bouwstreek.

Het in L.-E.I.-rapport 117 voor dit gebied opgevoerde typebedrijf komt in bedrijfsplan vrijwel overeen met dat van het gemiddelde bedrijf in de statistiek: een bedrijfs-

grootte van 40 ha, 92 pCt bouwland; een granen : hakvruchten : peulvruchten + handelsgewassenverhouding van 1 : 0,4 : 0,8 en 5 melkkoeien, terwijl ook het opbrengstniveau aanvaardbaar is.

In de resultatenberekening zijn enkele prijzen, met name die der voedergranen en vlas vrij voorzichtig voorgereculeerd, terwijl bovendien met bijkomstige opbrengsten geen rekening is gehouden. Daartegenover zijn verschillende kostenfactoren, met name meststoffen en voeder ook voorzichtig geraamd en is de pachtnorm f 10 per ha lager gesteld dan het in de statistiek blijvende gemiddelde. Als eindresultaat kan als genormaliseerd netto-overschot een ca f 10 lager bedrag dan dat voor het typebedrijf: ca f 190 per ha, dan ook vergelijkbaar worden geacht met het werkelijke netto-overschot van de bedrijven in de statistiek + een zekere correctie voor verschil in bepaling van de post overige kosten = ca f 290 per ha. Het totale verschil in bedrijfsuitkomsten ten gevolge van de goede oogst en het uitlopen van de prijzen der vrije producten bedraagt derhalve ca f 100 per ha. Voor een bedrijf van 40 ha betekent dit, dat het ondernemersinkomen (netto-overschot + beloning voor de handenarbeid van de boer) over 1949 niet ca f 12.500 maar (bij normale oogst en een prijspeil in evenredigheid met dat der gegarandeerde producten) ca f 8.500 zou hebben bedragen.

Vergelijking van de voor het typebedrijf geraamde opbrengsten en prijzen met de werkelijk bereikte volgens het Landbouwerslag 1949 wijst uit, dat het verschil van ca f 100 per ha voor ca f 40 aan de goede opbrengst moet worden toegeschreven (vooral tarwe en aardappelen, geremd door een lagere suikerbietenopbrengst) en voor ca f 60 aan het uitlopen van prijzen (vooral vlas en aardappelen). Omgerekend per bedrijf van 40 ha hebben beide factoren een meer-inkomen van resp. ca f 1.500 en ca f 2.500 veroorzaakt.

2. Zuid-Westelijk Zeekleigebied.

Het in L.-E.I.-rapport 116 opgenomen typebedrijf komt naar bedrijfsplan vrijwel overeen met het gemiddelde Noordbevelandse bedrijf in de bedrijfsuitkomstenstatistiek. Alleen is er in het eerste geval meer melk- en in het andere meer mestveehouderij. Overigens gaat het in beide stellen gegevens om een bedrijf van 30 ha met 87 resp. 89 pCt bouwland en een granen-hakvruchten-peulvruchten + handelsgewassenverhouding in het bouwplan van 1 : 1,1 : 0,5 resp. 1 : 1,2 : 0,5.

Hieruit blijkt, dat dit typebedrijf niet het akkerbouwbedrijf onder de gemiddelde omstandigheden van het Z.-W. Zeekleigebied vertegenwoordigt, waar een dergelijk intensief bouwplan niet mogelijk is. Normaal is een percentage bouwland van gemiddeld 80 - 82 en in 1949 een bouwplansamenstelling van gemiddeld ca 1 : 1 : 0,6.

Op grond hiervan moeten de genormaliseerde uitkomsten lager worden gesteld dan die van het L.-E.I.-typebedrijf, terwijl daarbij voor gemiddelde omstandigheden moet worden uitgegaan van het laagste der beide in het rapport gegeven opbrengstniveau's.

Daartegenover is in de resultatenberekening van het L.-E.I.-typebedrijf geen rekening gehouden met de teelt van aardappelpootgoed en evenmin met voorjaarslevering van aardappelen en met een restpost overige opbrengsten, terwijl de haver- en erwtenprijzen vrij voorzichtig is gesteld.

Dit alles bijeen heeft tot gevolg, dat het genormaliseerde netto-overschot van het gemiddelde akkerbouwbedrijf van 30 ha in dit gebied gesteld moet worden op ca f 180 per ha. Het werkelijke netto-overschot volgens de bedrijfsuitkomstenstatistiek bedroeg, met enige correctie op de fiscale berekening, voor een dergelijk akkerbouwbedrijf ca f 360 per ha, dus juist het dubbele.

Het totale verschil ten gevolge van de goede oogst en het uitlopen der prijzen bedroeg derhalve ca f 180 per ha. Voor een bedrijf van 30 ha betekent dit, dat het ondernemersinkomen (netto-overschot + beloning voor de handenarbeid van de boer) over 1949 bij normale oogst en een prijspeil in evenredigheid met dat der garantieprijzen niet ca f 12.000 maar ca f 6.500 zou hebben bedragen.

Een nadere vergelijking van de geraamde opbrengsten en prijzen met de werkelijke wijst uit, dat van het verschil van ca f 5.500 een bedrag van ca f 3.000 moet worden toegeschreven aan de hoger dan normale opbrengsten (granen ruim 15 pCt, peulvruchten ruim 30 pCt, handelsgewassen ca 8 pCt, aardappelen ca 5 pCt en suikerbieten ca 20 pCt meer, waarvan de laatste met ca 10 pCt lager suikergehalte) en ca f 2.500 aan het uitlopen der prijzen (van gerst met ca 20 pCt, erwten en handelsgewassen ca 10 pCt en voor aardappelen over de gehele afzet gemiddeld op ca 20 pCt gesteld). Dat deze verschillen, in het bijzonder dat voor de opbrengsten, zoveel groter zijn dan die in Groningen ligt vooral aan de suikerbieten, die in Groningen minder en in Zeeland belangrijk meer dan normaal hebben opgebracht, terwijl verder de oogst in Zeeland voor vrijwel alle gewassen meer boven normaal was dan in Groningen.

3. Gronings-Drentse Veenkoloniën.

Het Veenkoloniale typebedrijf met 50 pCt aardappelen van L.-E.I.-rapport 115 komt naar bedrijfsplan overeen met het gemiddelde Gronings-Drentse Veenkoloniale bedrijf uit de statistiek: ruim 20 ha met 92 pCt bouwland en een granen : hakvruchtenverhouding in het bouwplan van 3 : 4. Het in het L.-E.I.-rapport gegeven opbrengstniveau B komt ongeveer overeen met het normale peil voor het Gronings-Drentse gebied. Het enige verschil is, dat voor het typebedrijf niet met varkens en pluimvee is gerekend, die op het werkelijke bedrijf wel een, zij het geringe, rol spelen.

Het netto-overschot voor het typebedrijf kan ter vergelijking gesteld worden op ca f 130 per ha, terwijl dat voor het werkelijke bedrijf in de statistiek (weer rekening houdende met enige systeemverschillen) op ca f 220 per ha kan worden gesteld. Het verschil bedraagt dus ca f 90 per ha. Voor een bedrijf van 23 ha betekent dit, dat het ondernemersinkomen (netto-overschot + beloning voor de handenarbeid van de boer) bij normale weersomstandigheden en niet-uitgelopen prijzen over 1949 niet ca f 7.500 maar ca f 5.500 zou hebben bedragen. Van dit verschil van ca f 2.000 kan ca f 1.800 worden toegeschreven aan de hoge opbrengsten van rogge en aardappelen en ca f 200 aan het uitlopen van de prijzen van rogge en haver.

4. Friese Kleiweidestreek.

Het werkelijke netto-overschot van een op gemiddeld peil staand bedrijf van 25 ha in dit gebied bedroeg volgens de bedrijfsuitkomstenstatistiek ca f 300 per ha. Volgens de beschikbare gegevens (Bedrijfschap Zuivel) was de werkelijk uitbetaalde melkprijs voor het Kleiweidegebied f 0,201 bij 3,3 pCt vet. De garantieprijs bedroeg f 0,179, dus ruim 11 pCt minder. Wat de melkprijs betreft komt het genormaliseerde netto-overschot daardoor op ca f 200 per ha. Verder is ook de melkproductie door de gunstige weersomstandigheden ca 10 pCt hoger geweest. Bovendien heeft de onvoorziene stijging der vee- en vleesprijzen na November 1949 volgens de gegevens uit de L.-E.I.-nota 69 een extra voordeel van ca f 40 opgeleverd. Tenslotte zou, op grond van de wel verantwoord te achten stelling in dezelfde nota, dat de kosten in 1949/50 ongeveer evenredig gestegen zijn met de productie, het netto-overschot hierdoor ook 10 pCt hoger dan normaal liggen.

Het genormaliseerde netto-overschot, komt dan uiteindelijk op $(f 200 - f 40) - 10 \text{ pCt} = \text{ca } f 145$ per ha. en het inkomen (incl. beloning voor eigen arbeid) voor een bedrijf van 20 ha op ca f 6.500.

5. Hollands Veenweidegebied.

Volgens de bedrijfsuitkomstenstatistiek bedroeg het netto-overschot voor een consumptiemelkbedrijf van ca 20 ha in dit gebied ca f 135 per ha. De werkelijk uitbetaalde melkprijs heeft in dit gebied ruim 4 pCt boven de gegarandeerde gelegen, de stijging der vee- en vleesprijzen heeft een voordeel van ca f 25 per ha opgeleverd en de melkproductie was ook hier ca 10 pCt boven normaal.

Het genormaliseerde netto-overschot komt dan op $(\text{ca } f 135 - \text{ca } f 35 \text{ (melkprijs)}) - \text{ca } f 25 \text{ (vleesprijs)} - 10 \text{ pCt} = \text{ca } f 70$ per ha en het inkomen (incl. beloning voor eigen arbeid) op een bedrijf van 20 ha komt op ca f 4.000.

6. Overijssels Zandgebied.

Op een bedrijf van 10 ha is het inkomen van de boer ca f 3.000 geweest. Daar de akkerbouwproductie in dit gebied op een dergelijk bedrijf vrijwel volledig vervoederd wordt en noch de vrije (zware) varkens- noch de eierprijzen in het betrokken boekjaar uitgelopen zijn boven het garantiepeil, heeft de correctie hier evenals bij de vorige twee gebieden alleen op de rundveehouderij betrekking. De uitbetaalde melkprijs is in dit gebied ongeveer gelijk aan de garantieprijs geweest. Er resteren dus de meerdere inkomsten door het uitlopen van de rundveeprijzen in de 2e helft van het jaar en de (slechts enkele procenten) hogere melkproductie. Het totaal hiervoor kan op ca f 300 worden geschat, zodat het genormaliseerde inkomen op ca f 2.700 komt.

7. Oost-Brabant.

Voor dit gebied kan het werkelijke inkomen van de boer op een bedrijf van 10 ha op ca f 3.300 worden gesteld. Voor dit gebied heeft de uitbetaalde melkprijs ca 1 pCt boven de garantie gelegen. De melkproductie is niet boven normaal geweest en t.a.v. de akkerbouw heeft alleen de ca 10 pCt hogere rogge-opbrengst enige invloed gehad. Tenslotte heeft ook voor dit gebied het uitlopen der rundveeprijzen extra voordeel opgeleverd. In totaal zal het hierbij om ca f 400 gaan, waardoor het genormaliseerde inkomen op ca f 2.900 komt.

Dit geheel van beschouwingen overziende moet het volgende voorop worden gesteld. De gegeven schattingen van het genormaliseerde inkomen voor een aantal de Nederlandse landbouw typerende bedrijven berusten op het werkelijke inkomen van een boer op deze bedrijven over 1949, gecorrigeerd alsof 1949 een normaal, gemiddeld,

Inkomen van een boer op een aantal typerende landbouwbedrijven in 1949 bij normale oogst en bij een prijspeil volgens de (minimum) garantieprijzen.

	Gron. N. Bouwstr. 40 ha	Z.-W. Zeeklei- gebied 30 ha	Veenkoloniën 23 ha	Friese Kleiwedestr. 25 ha	Cons. melk bedr. Holl. Veenw. geb. 20 ha	Overijssel Zandgeb. 10 ha	O.-N. Brabant 10 ha
1. Werkelijk netto-overschot, .. waarvan	11.500	11.000	5.000	7.500	2.700	400	700
2. extra wegens goede oogst	2.400	3.000	1.800	400	100	50	200
3. extra wegens hogere prijzen ..	1.600	2.500	200	3.500	1.200	250	200
4. Normaal min. netto-overschot	7.500	5.500	3.000	3.600	1.400	100	300
5. Beloning eigen handenarbeid..	1.000	1.000	2.500	2.900	2.600	2.600	2.600
6. Normaal min. inkomen	8.500	6.500	5.500	6.500	4.000	2.700	2.900
7. Inkomens R.L.V.D.	Ingenieur 9.000	Hoofddass. 6.100 Hoofddass. A. 7.200	Assistent A. 5.400	Assistent A. 5.400	Assistent 4.650 Assistent A. 5.400	Landarbeider 2.900	Landarbeider 2.900

oogstjaar zou zijn geweest en de prijzen der vrije producten niet uitgelopen zouden zijn boven een, in verhouding tot de garantieprijzen der gegarandeerde producten, redelijk peil. Deze beide correcties van opbrengsten en prijzen berusten op een geheel van wel en niet-gepubliceerde gegevens, alsmede op een aantal gesprekken met zerkaze kundigen en op persoonlijke ervaring en inzicht. De eindresultaten kunnen dus niet volledig worden gedekt met een beroep op bepaalde bronnen, maar worden in zekere mate onder persoonlijke verantwoordelijkheid gegeven. Uit dien hoofde is ook bij de grotere bedragen geen schatting tot op f 100 ingevoerd, die, gezien de mate van onzekerheid, daar ook niet verantwoord zou zijn, maar zijn de bedragen tot op f 500 afgerond. Daardoor kan worden gesteld, dat de gegeven bedragen in hun orde van grootte zeker verantwoord zijn.

Dan is er nog het punt, waar het uiteindelijk om gaat: zijn deze genormaliseerde inkomens voor de betrokken bedrijven als minimum redelijk te achten of niet. Met andere woorden: zijn de vastgestelde prijzen in het raam van de landbouwpolitiek ongeveer juist geweest of niet. De grote moeilijkheid ligt hier natuurlijk in de vraag: wat is voor een bepaald landbouwbedrijf een redelijk inkomen en deze vraag blijft moeilijk, ook wanneer men haar relatief stelt, nl. wanneer men hiervoor wil aanknopen bij het inkomen in andere beroepen. Men wordt dan immers gedwongen tot een vergelijking, waarvoor maatstaven nog niet of nauwelijks aanwezig zijn.

Overwogen zou bijv. kunnen worden aansluiting te zoeken bij de salarissen van de Rijkslandbouwvoorlichtingsdienst in 1949 + het percentage voor de rijksbijdrage in de sociale voorzieningen (pensioen) + 6 pCt kinderbijslag voor 2 kinderen - 5 pCt standplaatsaftrek + een percentage van 1 à 2 voor compensatie van het belastingaandeel van een wisselend inkomen. Aanleiding tot het kiezen van dit uitgangspunt is het feit, dat het werk in de R.L.V.D. een der weinige beroepen vormt, waarbij enige *wederzijdse* uitwisseling met het boer-zijn voorkomt.

Als minimumbasis kan worden uitgegaan van het landarbeidersloon + 6 pCt kinderbijslag + 1 pCt voor wisselend inkomen + f 100 voor overwerk, zijnde f 2.900. De verdere belangrijke bedragen zijn dan voor assistent-R.L.V.D. f 4.650, voor assistent A f 5.400, voor hoofd-assistent f 6.100, voor hoofd-assistent A f 7.200 en voor ingenieur f 9.000.

Hiernaar gemeten ligt het minimum-inkomen voor een Noord-Gronings bedrijf van 40 ha van f 8.500 nog onder dat van een ingenieur R.L.V.D., hetgeen zeker niet te hoog is.

Voor een Zeeuws bedrijf van 30 ha (f 6.500) ligt het tussen hoofd-assistent en hoofd-assistent A, hetgeen eveneens niet onredelijk kan worden geacht.

Voor het Veenkoloniale bedrijf (23 ha, f 5.500) is de overeenkomst met assistent A evenmin onredelijk.

Het Friese weidebedrijf van 20 ha met f 6.500 ligt wel

aan de hoge kant. Hiervoor bestaan evenwel redenen. Nl. in de eerste plaats het feit, dat de in dit gebied zo belangrijke gebruiks- en fokvee-afzet sinds de oorlog goede mogelijkheden heeft gehad, eerst voor het weer op peil brengen van de veestapel en ook voor de vervanging in het raam van de t.b.c.-bestrijding. Hiervoor, zijnde geen incidentele invloed voor 1949, is niet gecorrigeerd, maar over enige jaren zal dit goede getij zeker weer keren.

Bovendien is de landelijk vastgestelde melkprijs voor Friesland gunstig zolang het voordeel in productie-omstandigheden niet door grotere pachtverschillen wordt afgeroomd.

Het Zuid-Hollands-Utrechtse consumptiemelkbedrijf van 20 ha met f 4.000 ligt daartegenover betrekkelijk laag: nog niet eens het inkomen van een assistent R.L.V.D. Na het voorgaande spreekt dit vanzelf: wat men in Friesland op de afzet van gebruiksvee verdient, moet men in Zuid-Holland betalen! Ook hier is dus overwegend van een tijdelijke kwestie sprake.

De beide zandbedrijven van 10 ha waarop in redelijkheid een minimum-inkomen boven het arbeidersloon verkregen moet kunnen worden, liggen daar juist op of zelfs onder. Overijssel is van beide het minst gunstig, omdat daar het bedrijfsplan nog het minst in de moderne richting: meer bouwland, is gestuurd. Overigens ligt de oorzaak der matige uitkomsten bij het oplopen van de prijzen der vrije voedermiddelen, waarvoor hier als kostenfactor niet is gecorrigeerd. Ware dit wel gebeurd, dan zouden de „dubbel-genormaliseerde” inkomens als minimum wel ongeveer redelijk zijn geweest.

Voor zover dit nog niet voldoende is gebeurd, zij er hier nogmaals de nadruk op gelegd, dat de berekende bedragen de minimum-inkomens zijn, die men bij normale oogst nog zou hebben verkregen indien de afzetmogelijkheden slecht zouden zijn geweest. Bij voortbestaan van de besproken productiekosten-garantieprijzenverhouding zouden de inkomens over een reeks van jaren gemiddeld dus altijd hoger zijn. Dit moet in het licht van de gegeven vergelijking met de inkomens van R.L.V.D.-functionarissen ook zeker redelijk geacht worden, zowel wat betreft de maatschappelijke status van de naast elkaar gestelde figuren als wat betreft de sociaal-economische status van ondernemer c.q. ambtenaar. Het ambtenaarschap heeft immers nog enkele niet of zeer moeilijk in geld waardeerbare voordelen: doorbetaling bij ziekte, pensioenaanpassing bij koopkrachtdaling, die voor een niet-ambtenaar, althans niet-loontrekker, een naar verhouding hoger gemiddeld inkomen redelijk doen zijn.

Hoeveel de normale gemiddelde inkomens naar redelijkheid boven de aangegeven minima zouden moeten liggen, is een vraagstuk op zichzelf, waaromtrent in dit verband geen uitspraak kan worden gedaan.

Opgemerkt dient te worden, dat al de bovenstaande berekeningen gelden voor bedrijven, welke geheel als pachtbedrijf worden geëxploiteerd. In werkelijkheid wordt

bijna de helft van de bedrijven overwegend als eigen bedrijf geëxploiteerd. Op de bedrijven, waarvan de gepachte oppervlakte meer dan de helft van het totaal uitmaakt (en welke daarom als pachtbedrijf worden beschouwd), zijn bovendien in ongeveer de helft der gevallen de bedrijfsgebouwen eigendom van de boer. Aangezien de pachten slechts weinig en de grondlasten en het onderhoud der gebouwen tot het drievoudige zijn gestegen, zijn de inkomens voor ca 70 pCt van de boeren derhalve lager dan de hier berekende. Uitgaande van het vooroorlogse rendement van 2,2 pCt over de vooroorlogse waarde van grond en gebouwen, bedraagt dit verschil gemiddeld over het gehele land ca f 30 per ha.

Tenslotte moge er nog op worden gewezen, dat een vergelijking van de landbouwinkomens met bijv. middenstandsinkomens, door gebrek aan betrouwbare vergelijkbare gegevens, niet mogelijk was.

Samenvatting.

De bedrijfsuitkomsten in de landbouw over het cultuurjaar 1949/50 kunnen uitgesproken goed worden genoemd. Daarbij dient evenwel in aanmerking genomen te worden, dat 1949 gekenmerkt werd door zeer gunstige weersomstandigheden, terwijl de prijzen van een aantal producten, waarvoor geen richtprijs was vastgesteld, aanzienlijk uitgelopen zijn boven het peil, dat bij de aanvang en zelfs

nog in de eerste helft van het cultuurjaar kon worden verwacht. Beide factoren: opbrengst en vrije prijzen, die nu ten voordele van de bedrijfsuitkomsten hebben gewerkt, hadden dit ook ten nadele kunnen doen.

Indien voor een zevental voor de Nederlandse landbouw typerende bedrijven wordt nagegaan wat de invloed van beide factoren is geweest, m.a.w. hoe de bedrijfsuitkomsten, bij normaal te achten opbrengst en een prijspeil der vrije producten in redelijke verhouding tot dat der gegarandeerde producten, zouden zijn geweest, dan blijkt het volgende.

Voor de drie besproken akkerbouwbedrijven kunnen de genormaliseerde uitkomsten als minimum niet meer dan redelijk worden genoemd. Voor het Friese en Zuidhollandse weidebedrijf kunnen zij hoger resp. lager dan redelijk worden geacht, dit vooral in verband met de omvangrijke gebruiksvae-afzet van Friesland naar Zuidholland in deze na-oorlogse jaren. De melkprijs kan gesteld worden voor Friesland gunstig te liggen. De beide zandbedrijven hebben iets lagere uitkomsten dan als redelijk minimum zou kunnen worden aangenomen, dit echter ten gevolge van het oplopen van de prijzen der vrije voedermiddelen.

Zowel gezien de ter vergelijking gebezigde R.L.V.D.-functies als in verband met enkele nadelen van het vrije beroep is het alleszins verantwoord, dat de gemiddelde normale inkomens hoger liggen dan de berekende minima. Hoeveel hoger is een, zeer moeilijk, vraagstuk op zichzelf.

^s-Gravenhage.

Dr Ir A. W. G. KOPPEJAN.

Indonesië's monetaire ontwikkeling in 1951

I

Inleiding.

Bij een vergelijking van de monetaire ontwikkeling in Indonesië in 1951 met die in 1950 zijn er punten van overeenkomst, maar meer nog punten van verschil — en wel vooral verschil in gunstige zin — te constateren.

Ook in 1951 nam de contante deviezenvoorraad met enkele honderden millioenen rupiahs toe, ook al werd ook nu een gedeelte der aanwezige deviezen aangewend ter vergroting van de goudvoorraad van De Javasche Bank.

Het meest opmerkelijke verschil was de sterk uiteenlopende ontwikkeling der overheidsfinanciën: in 1950 bereikte, het na de oorlog van jaar tot jaar terugkerende deficit het record-niveau van rond Rp 1,8 mrd; 1951 gaf daarentegen per saldo een kasoverschot — resp. een vermindering van de overheidsschuld — te zien tot een bedrag in de orde van grootte van Rp 1 mrd. Aangezien de Overheid haar zeer grote tekort in 1950 geheel financierde door — geldscheppende — credietopneming bij de circulatiebank, moest de zoëven bedoelde keer ten goede in de staatsfinanciën uiteraard een uitermate gunstig — want deflatoir — effect hebben op de binnenlandse geldcirculatie. Weliswaar nam deze — als gevolg enerzijds van de aanwas van de deviezenvoorraad en anderzijds van uitbreiding van de credietverlening door de banken aan het bedrijfsleven — ook in 1951 verder toe, maar de toeneming had een veel rustiger verloop dan het jaar tevoren en zij bleef ook binnen meer verantwoorde proporties.

De verschillende hierboven summier aangeduide aspecten van de monetaire ontwikkeling in 1951 zullen thans nader in beschouwing worden genomen.

De overheidsfinanciën.

Reeds werd opgemerkt, dat de bepalende factor bij uitstek van de onverwacht gunstige ontwikkeling der monetaire situatie in 1951 werd gevormd door het feit, dat het

kastekort van de Overheid plaats maakte voor een overschot. Een en ander kan worden geïllustreerd met de navolgende cijfers inzake het verloop van de schuldpositie der Republiek Indonesië (in mln rupiahs):

Ultimo	Nov. 1950	Jan. 1951	Maart	Juni	Sept.	Nov.
Deb. Jav. Bank ..	2.397	2.826	2.471	1.850	1.559	1.495
Muntbiljetten	409	366	356	354	344	345
Pasmunt	36	36	38	39	48	46
Schatkistpapier ..	139	148	154	156	166	137
Diversen	— 37	— 21	— 34	— 64	— 107	— 109
Totaal vlottend ..	2.944	3.355	2.985	2.335	2.010	1.914
3 pCt Lening '50 ..	1.598	1.540	1.534	1.522	1.522	1.522
Len. in Ned. crt ..	915	915	970	968	965	1.004
Len. in btl. crt	428	427	426	423	413	407
Totaal vast	2.941	2.882	2.930	2.913	2.900	2.933
Totaal generaal	5.885	6.237	5.915	5.248	4.910	4.847

N.B. Bovenstaande cijfers zijn ontleend aan publicaties van het Ministerie van Financiën van de R.I.; de cijfers per ult. Dec. 1950 werden niet, die per ult. Dec. 1951 nog niet gepubliceerd.

Nam, blijkens bovenstaande cijfers, de overheidsschuld in de maanden Dec. '50 en Jan. '51 per saldo nog toe met Rp 350 mln, de sedert verstreken 10 maanden gaven een daling met niet minder dan Rp 1,4 mrd te zien, of gemiddeld Rp 140 mln per maand (tegen een gemiddelde maandelijke toeneming ad Rp 150 mln in 1950). Dit resultaat is te opmerkelijker in het licht van het voor 1951 (in de Financiële Nota van de Minister van Financiën van Februari a.p.) voorziene begrotingstekort ad bijna Rp 1 mrd (ten aanzien waarvan bovendien nog werd verwacht, dat het door aanvullende begrotingen tot ongeveer het dubbele, dus tot Rp 2 mrd zou stijgen!).

Deze wel zeer aanmerkelijke afwijking tussen verwachting en feitelijke ontwikkeling is te verklaren deels uit

het feit, dat de overheidsinkomsten (met name die uit in- en uitvoerrechten en accijnzen, vennootschapsbelasting en vrije winstbelasting) de raming aanzienlijk overtroffen¹⁾, deels uit het feit, dat de begrote overheidsuitgaven (met name zodanige voor productieve doeleinden) voor een niet gering gedeelte achterwege bleven. Voorts — en dit is het belangrijkste — heeft de Overheid haar inkomsten uit deviezencertificaten voor 1951 in hoge mate geflatteerd (t.o.v. de raming) door per 22 Februari 1951 een vervroeging voor te schrijven van het tijdstip van afrekening dezer certificaten zijdens de banken met het Deviezenfonds; tenslotte werd De Javasche Bank verplicht om terzake van het door haar eind 1950 en in de loop van dit jaar aangekochte goud (in totaal tot een bedrag van \$ 100 mln) certificaten aan de Overheid te vergoeden.

Blijkens de hierboven afgedrukte tabel daalde de schuld van de Overheid aan De Javasche Bank van ult. Januari tot ult. November a.p. met ruim Rp 1,3 mrd (volgens de weekstaten van de circulatiebank was de daling nog groter, nl. rond Rp 1,6 mrd; dit komt doordat De Javasche Bank de creditverlening aan semi-gouvernementele instellingen als het Voedingsmiddelenfonds en de Bank Negara op een afzonderlijke rekening boekt en in haar weekstaten niet verantwoordt onder „Voorschotten aan de Regering” maar onder „Disconto's en voorschotten op onderpand”; in de opgaven van het Ministerie van Financiën zijn de schuldposities van genoemde instellingen — welke posities in de loop van 1951 aanzienlijk toenamen, zoals hieronder nader zal blijken — daarentegen wel begrepen in de schuld van de Overheid aan De Javasche Bank).

Het is nu interessant op te merken, dat, waren de banken niet gedwongen geworden om — zeer tot schade van haar liquiditeit — certificaatposities in te nemen en waren dus de overheidsinkomsten niet langs deze weg (in de tijd) geflatteerd, het gouvernementaldebit bij De Javasche Bank niet met hogerbedoelde Rp 1,3 mrd zou zijn afgenomen, maar waarschijnlijk eind November ten naaste bij even groot zou zijn geweest als eind Januari 1951, hetgeen dus de conclusie rechtvaardigt, dat de „normale” overheidsinkomsten (daaronder begrepen de certificaten terzake van gerealiseerde importen) in 1951 ongeveer even groot waren als de uitgaven van de Overheid en ook, dat, al het overige gelijkblijvend, het in 1951 gekweekte kasoverschot van Rp 1,3 mrd of daaromtrent in de komende maanden geleidelijk aan zal verdwijnen.

Ter adstractie van deze stelling kan worden opgemerkt, dat De Javasche Bank ult. November deviezencertificaten

¹⁾ In de maanden Januari t/m September bedroegen de totale belastingontvangsten (incl. in- en uitvoerrechten en accijnzen) niet minder dan rond Rp 4 mrd bij een raming voor het gehele jaar 1951 ad ruim Rp 2,7 mrd (evenredig deel hiervan voor 9 maanden rond Rp 2 mrd, dus juist de helft van de feitelijke opbrengst!). De cijfers over het 4e kwartaal staan nog niet ter beschikking.

terzake van goud en valuta in portefeuille had tot een bedrag van Rp 769 mln. Weliswaar staan geen recente cijfers van de particuliere banken ter beschikking²⁾, maar op grond van bepaalde aanwijzingen, lijkt de veronderstelling verantwoord, dat de gezamenlijke particuliere banken per ult. November een certificatenpositie hadden van omstreeks Rp 500 mln. Totaal derhalve rond Rp 1,3 mrd of juist evenveel als het gecalculerde kasoverschot van de Overheid.

De hoger vermelde tabel laat nog zien, dat de mutaties in de overige componenten van de vlottende schuld in het afgelopen jaar van ondergeschikt belang waren en evenzo die in de geconsolideerde schuld. Het bedrag van de 3 pCt lening 1950 werd op een iets lager niveau gefixeerd (d.w.z. uiteindelijk op Rp 1.522 mln, na aftrek van het bedrag der in de loop van het jaar geëffectueerde eerste aflossing).

De verplichtingen in Ned. courant namen per saldo met een kleine Rp 100 mln toe (per ult. December zal het accres groter blijken te zijn omdat eind December nog werd gedisponeerd over het restant ad f 75 mln van de f 200 mln-lening). De schuld in vreemd courant daalde door regelmatige aflossing met rond Rp 20 mln.

Hoewel men derhalve de betekenis van het kasoverschot van de Overheid vooral niet moet overschatten, niet alleen omdat het, in het licht van de wel zeer grote belastingontvangsten, eigenlijk eer tegen- dan meevalt, maar ook omdat het voor een niet gering deel een kunstmatig karakter droeg (ook in zoverre dat het mede werd verkregen doordat allerlei als nuttig te beschouwen uitgaven achterwege bleven, weswege de Regering van verschillende zijden het verwijt te horen kreeg en krijgt, dat zij veel te veel uitgeeft voor niet-productieve doeleinden als bijv. het in stand houden van een onverantwoord groot ambtenarenapparaat, civiel evenals militair), is het niettemin op zichzelf bemoedigend te noemen, dat in 1951 eindelijk een einde kwam aan de zeer omvangrijke deficitfinanciering, waardoor de overheids-huishouding tot dusverre sedert de oorlog werd gekenmerkt.

Het is daarom te meer te betreuren, dat er voorshands weinig of geen goede redenen zijn aan te voeren, op grond waarvan men een bestending van deze op zichzelf gunstige ontwikkeling der overheidsfinanciën in het thans lopende jaar zou mogen verwachten.

In een volgend artikel zullen achtereenvolgens de ontwikkeling van de goud- en deviezenvoorraad, die van de creditverlening door de banken aan het bedrijfsleven en het verloop van de geldcirculatie in beschouwing worden genomen.

Djakarta, medio Januari 1952.

J. H. SPIEGELBERG.

²⁾ Helaas heeft de Overheid nog steeds geen aanleiding kunnen vinden om de zgn. „monetaire balans”, die De Javasche Bank maandelijks opstelt aan de hand van haar eigen cijfers, die van de voornaamste particuliere banken, de Overheid en het Deviezenfonds, voor publicatie vrij te geven.

Het Internationale Monetaire Fonds en de goudproducenten

Bij de bepaling van zijn gedragslijn inzake de internationale goudhandel ging het Internationale Monetaire Fonds uit van het standpunt, dat goudverkopten tegen hogere prijzen dan de officieel vastgelegde prijs van \$ 35 per ounce fijn de stabiliteit van de wisselkoersen in gevaar brengen. In Juni 1947 heeft het Fonds dit bezocht gemaakt in een aankondiging, waarin het zijn leden verzocht geen goudtransacties boven vorenbedoelde prijs toe te laten. De autoriteiten van de goudproducerende landen hebben zich toen hierbij neergelegd. Zuid-Afrika deed dit echter met het voorbehoud, dat het krachtens een bepaling van de statuten van het Fonds het recht had zijn goudproductie naar goeddunken te verkopen.

Bij de toepassing van zijn politiek stiet evenwel het Fonds

op toenemende moeilijkheden. Deze sproten in hoofdzaak uit de omstandigheid voort, dat tal van kopers in verscheidene landen onder de invloed van oorlogs- en inflatievrees of in verband met speculatieve overwegingen bereid waren voor het goud meer te betalen dan de officiële prijs. Wat de producenten betreft, werd de drang om hiervan te profiteren door de omstandigheid verhoogd, dat in tegenstelling met de stabiele officiële goudprijs, hun productiekosten sterk gestegen zijn.

Uiteraard had in de strijd tegen de goudprijs van \$ 35 de grootste goudproducent, nl. de Unie van Zuid-Afrika de leiding. De door de Zuidafrikaanse Regering gevoerde heftige campagne voor een hogere officiële goudprijs ligt nog vers in het geheugen. Het Fonds hield aan zijn oor-

spronkelijk standpunt ten aanzien van de goudverkoop hardnekkig vast, doch onder de aanhoudende druk van Zuid-Afrika heeft het in Februari 1949 aan dat land een belangrijke concessie gedaan, waardoor het hierna op dit gebied een speciale positie innam. Het heeft er zich immers mee accoord verklaard, dat Zuid-Afrika een klein deel van zijn goudproductie voor industriële en artistieke doeleinden op de vrije markt met een agio verkoopt. Het betrof hier dus uitsluitend industriegoud van ten hoogste 22 Karaat, terwijl het monetaire goud (gouden staven en munten) van deze regeling uitgesloten bleef. Niettemin is hierdoor in het stelsel van het Fonds een bres ontstaan en Zuid-Afrika heeft niet-geaarzeld om deze voortdurend uit te breiden.

De devaluatie van het Zuidafrikaanse pond in September 1949 bracht slechts een tijdelijke verlichting voor de Zuidafrikaanse goudproducenten. Het effect daarvan werd vrij spoedig voor een groot deel geneutraliseerd door de verdere stijging van de productiekosten. In de op 23 November jl. te Johannesburg gehouden algemene vergadering van de Modderfontein East Ltd verklaarde de voorzitter van deze maatschappij, dat twee jaar na de devaluatie de productiekosten van de Zuidafrikaanse goudindustrie gemiddeld 29 pCt hoger waren. Wat 6 van de 42 producerende mijnen betreft, zijn de kosten van de productie van een ounce goud met 44 pCt gestegen en bij 7 andere maatschappijen werd een dergelijke kostenstijging benaderd. Onder zulke omstandigheden vormden de goudverkoop boven de officiële prijs een ware uitkomst voor de mijnen en naarmate de vraag naar goud door politieke gebeurtenissen (Korea!) of devaluatievrees gestimuleerd werd, namen de Zuidafrikaanse verkopen op de vrije markt toe, totdat zij 40 pCt van de productie bereikten. Deze verkopen hebben extra inkomsten van £ 1 mln in 1949, £ 2 mln in 1950 en £ 4 mln in het eerste halfjaar 1951 opgeleverd. Volgens Zuidafrikaanse opinie zou de goudproductie zonder deze extra inkomsten aanzienlijk zijn gedaald.

Uiteindelijk heeft de door het I.M.F. aan Zuid-Afrika gedane concessie tot nieuwe moeilijkheden en complicaties geleid. De verkoop van beperkte hoeveelheden goud voor industriële en artistieke doeleinden werd tot een fictie. Ten eerste werden er op deze wijze zeer grote hoeveelheden verkocht en ten tweede is het industriegoud, bij oogluikend toestaan door de autoriteiten van verschillende landen, na behandeling en een min of meer lange rondreis bij hamsteraars en speculanten terecht gekomen¹⁾. Het I.M.F. bleek niet in staat te zijn de onttrekking van een groot deel der goudproductie aan haar monetaire bestemming te voorkomen, hetwelk aan het prestige van het Fonds afbreuk deed. Men wees er ook op, dat de weigering van het I.M.F. de goudproductie vrij te geven voor verkoop op de vrije markt een nivellering van de officiële en vrije goudprijzen tegenhield. Ten slotte ontstond er een groeiende ontstemming onder de goudproducenten buiten Zuid-Afrika. Deze voelden zich gedupeerd, omdat zij wegens de naleving van de aanbevelingen van het I.M.F. door hun Regeringen van de gelegenheid tot goudverkoop boven de officiële prijs geen gebruik konden maken. De onbillijkheid van deze discriminatie was inderdaad niet voor tegenspraak vatbaar. Door de groeiende druk van de tegenstanders van zijn politiek en door de onmogelijkheid om zijn wil door te zetten, werd het I.M.F. tot een meer realistische houding gedwongen. In zijn op 28 September jl. gepubliceerde verklaring heeft het Fonds weliswaar opnieuw betoogd, dat het gele metaal dient te worden geconcentreerd bij de officiële monetaire reserves en dat het afvloeien daarvan naar particuliere hamsteraars dient te worden tegenge-

houden. Het gaf echter toe, dat de grote verschillen tussen de toestanden in de afzonderlijke goud producerende en absorberende landen het onmogelijk maakten van alle landen te verwachten, dat zij op dit terrein uniforme maatregelen nemen, teneinde de door het I.M.F. gestelde doeleinden te verwezenlijken. „Accordingly, while the Fund reaffirms its believe in the economic principles involved and urges the members to support them, the Fund leaves to its members (subject to the limitations imposed by the Articles) the practical operating decisions involved in their implementation”.

Dit besluit van het Fonds betekende, dat de leden-Statens voortaan die hoeveelheden goud op de vrije markt mogen verkopen, als zij verantwoord achten. Zij werden slechts verzocht tegen te gaan, dat dit goud door particuliere hamsteraars wordt verworven, en het Fonds van alle verkopen op de hoogte te stellen. Dit verzoek kan uiteraard niet veel meer geacht worden als een zwakke poging om de schijn te redden. De directie van het Fonds gaf immers toe, dat technische maatregelen slechts beperkt effect konden sorteren en dat de enige betrouwbare en effectieve wijze van de afschaffing van het agio op de vrije goudmarkten zou gelegen zijn in het tot stand brengen van economische toestanden, onder welke de particuliere vraag naar het gele metaal tot te verwaarlozen proporties zou dalen.

Wat Zuid-Afrika betreft, de gewijzigde houding van het I.M.F. heeft voor dit land theoretisch de mogelijkheid geopend zijn gehele goudproductie op de vrije markt te verkopen. Na het bekend maken van het nieuwe standpunt van het Fonds heeft de Zuidafrikaanse Regering verklaard, dat zij zich volledige vrijheid van handelen voorbehold, dat zij echter niet van plan was op een wijze op te treden, waardoor de goudmarkt in moeilijkheden gebracht zou kunnen worden. In de praktijk betekende dit de voortgezette vrijwillige handhaving van de beperking der verkopen op de vrije markt tot ten hoogste 40 pCt van de Zuidafrikaanse goudproductie. Ondanks anders luidende verklaringen, schijnt men zich in Zuid-Afrika ongerust te hebben gemaakt over het gevaar voor een verzwakking van de positie der vrije goudmarkten door een sterke toeneming van het aanbod. De Zuidafrikaanse autoriteiten hebben daarom gepoogd de overige goudproducerende landen er toe te bewegen, dat deze hun goudverkoop op de vrije markt beperken tot een redelijk percentage van de productie.

Deze pogingen hebben geen volledig succes opgeleverd. Met name heeft Australië geen gevolg gegeven aan de Zuidafrikaanse suggestie. De Australische mijnen mogen krachtens een in November jl. gepubliceerd besluit van de Australische Regering haar gehele productie op de vrije markt verkopen, mits zij de bepaling nakomen, dat de verkopen moeten geschieden in Amerikaanse dollars en dat de opbrengst, evenals wat de overige exporten betreft, ingeleverd moet worden bij de Commonwealth Bank, die hiervoor Australische ponden ter beschikking stelt. De Australische goudproductie bedroeg in 1950 ca 850.000 ounce fijn.

Op 6 October jl. heeft de Canadese Minister van Financiën medegedeeld, dat aan de Canadese mijnen toegestaan zal worden goud op de vrije markten te verkopen tegen Amerikaanse dollars. Er zijn uitvoervergunningen vereist en deze zullen uitsluitend voor niet monetaire goud worden verleend. De exporteur moet aantonen, dat hij van het land van bestemming invoervergunning heeft ontvangen.

In theorie mogen dus de Canadese mijnen hun gehele productie op de vrije markt verkopen. In de praktijk zal het echter anders gaan. In Canada is namelijk onder de „Emergency Gold Mining Assistance Act” een subsidie-stelsel van kracht. Wenst een mijn zijn productie op de vrije markt te verkopen, dan doet het hierdoor automatisch

¹⁾ Formeel werden de door het I.M.F. gestelde voorwaarden (toelaten van de uitvoer slechts voor industriële en artistieke doeleinden en invoervergunning in het land van de koper) door Zuid-Afrika stipt en correct nagekomen.

afstand van zijn aanspraak op subsidie. Voor de minder efficiënte mijnen, welke een groot deel van het Canadese goud voortbrengen, is het voordeliger aan de subsidie vast te houden dan het risico van een mogelijke daling van het agio op de vrije markt te aanvaarden. Als gevolg hiervan zal Canada waarschijnlijk een aanzienlijk minder percentage van zijn goudproductie op de vrije markt aanbieden dan Zuid-Afrika, nl. volgens ramingen uit vakkringen niet veel meer dan 20 pCt. Waar de Canadese productie ca 5 mln ounce per jaar bedraagt, zouden op basis van deze raming de Canadese verkopen niet veel meer dan 1 mln ounce per jaar bereiken. Ter vergelijking diene, dat Zuid-Afrika van een totale productie van 11,5 mln ounce ca 5 mln ounce verkoopt boven de officiële goudprijs.

Intussen werd er reeds een aanvang gemaakt met goudverkoppen door Canadese mijnen op de vrije markt. In November jl. werd door een maatschappij de verkoop van 62.000 ounce gemeld tegen een prijs van \$ 38,50. Begin December jl. heeft een tweede maatschappij verklaard, dat zij goud, geproduceerd na 1 October jl., op de vrije markt wenst te verkopen. Het betreft hier uiteraard maatschappijen, welke met lage productiekosten werken. Deze riskeren weinig of niets aangezien zij weinig of geen subsidie ontvangen. Een deel der producenten schijnt echter afgeschrikt te zijn door de onzekere vooruitzichten op de vrije goudmarkten.

De Canadese Munt zal overigens goud blijven kopen tegen de officiële prijs, van Canadese mijnen, welke onder het subsidiestelsel vallen en ook van de overige maatschappijen, indien deze goud tegen de officiële prijs wensen te verkopen.

Terwijl dus Canada de goudverkoppen op de vrije markten, onder bepaalde voorwaarden, in principe aan geen beperking onderwerp, doch in de praktijk deze, althans voorlopig, via het subsidiestelsel aanzienlijk reduceert, werd door Rhodesië en West-Afrika het Zuidafrikaanse stelsel van kwantitatieve verkoopbeperking overgenomen. Op 10 October jl. werd bekend gemaakt, dat er van Britse officiële zijde geen bezwaar bestond tegen goudverkoppen door vorenbedoelde landen op de vrije goudmarkt²⁾. De productie van Zuid-Rhodesië bedroeg in 1950 500.000 ounce en die van de Goudkust ca 700.000 ounce per jaar; 40 pCt van de productie zal op de vrije markt kunnen worden verkocht voor industriële en artistieke doeleinden en tegen U.S.A. dollars. Ook hier geldt de bepaling, dat de exporteur in het bezit moet zijn van een importvergunning van het afnemende land.

Door de wijziging van de politiek van het I.M.F. en de in verband hiermede in enige goudproducerende landen genomen maatregelen werd de mogelijkheid geopend voor een totaal extra-aanbod van ca 2½ mln ounce per jaar, overeenkomende met ongeveer de helft van de hoeveelheid, welke de Zuidafrikaanse mijnen krachtens de geldende regeling op de vrije markt kunnen verkopen. Dit zal dus voor de situatie op de vrije goudmarkt dezelfde betekenis hebben als bijv. een verhoging van het voor „industriële en artistieke doeleinden” bestemde deel van de Zuidafrikaanse goudproductie van 40 tot 60 pCt. De extra hoeveelheid komt weliswaar met een gering percen-

²⁾ Deze landen zijn geen lid van het I.M.F., doch zij zijn daar door de Britse Regering vertegenwoordigd.

tage van de totale omzetten op de vrije goudmarkten overeen, doch het zou o.i. verkeerd zijn de potentiële betekenis van een dergelijk extra-aanbod voor het verloop der vrije goudprijzen te onderschatten. Uit de ervaringen is reeds voldoende gebleken, dat, tenzij het effect daarvan door andere factoren geneutraliseerd of meer dan gecompenseerd wordt, dit aanbod een grote druk op de markt kan uitoefenen. In de eerste helft van 1950, toen de vraag naar goud zich op een betrekkelijk laag peil bewoog, is het agio op de vrije markt zo sterk gedaald, dat hierdoor de fabricagekosten gedurende enige tijd nauwelijks werden gedekt. Doen zich geen tegenwerkende factoren op politiek en monetair gebied gelden, dan is de vraag naar goud voor hamsterdoeleinden geenszins onverzadelijk. In het tweede halfjaar 1950 en in de eerste maanden van 1951 waren deze factoren in de vorm van oorlogs- en inflatievrees in een belangrijke mate aanwezig. Daarna is echter hun effect geleidelijk minder geworden. Voór het uitbreken van de oorlog in Korea bedroeg de goudprijs op de vrije markt ca \$ 40. Daarna was de tendentie bij hevige schommelingen opwaarts gericht. In het tweede halfjaar 1951 deed de vrees voor devaluatie van het pond en van de Franse franc tijdelijk grote monetaire onrust ontstaan, doch deze keer werd geen spoedige devaluatie van de dollar verwacht, en de flinke koersstijgingen op de goudmarkt te Parijs gingen niet telkens gepaard met een hausse van de dollarprijs van het Europees transitogoud.

De wijziging van het standpunt van het I.M.F. en de in verband hiermede door de Australische en de Canadese Regeringen genomen besluiten vormden een baissefactor op de goudmarkt. Per saldo is de vrije goudprijs tot ca \$ 38¾ teruggelopen.

De verdere ontwikkeling van de marktsituatie zal er in hoofdzaak van afhangen, of de vraag naar goud door speciale factoren zal worden gestimuleerd. In kringen van goudproducenten schijnt men tot de mening over te hellen, dat er nog verscheidene tijdvakken van verscherpte internationale spanning zullen volgen en dat ook de monetaire onrust op gezette tijden zal terugkeren. Dit zou dan een extra stimulans betekenen voor de vraag naar goud voor hamsterdoeleinden en voor speculatie. Wat zal er echter gebeuren, als deze verwachting niet in vervulling zou gaan? Ook hierop hebben de „optimisten” een antwoord. Naarmate de prijsstructuur van de vrije markt zwakker wordt, zal het aanbod kunnen worden beperkt. Wat het aanbod van nieuw geproduceerd goud betreft, wordt immers een groot deel hiervan door Zuid-Afrika gecontroleerd en de autoriteiten van dat land hebben reeds te kennen gegeven, dat zij een verstoring van de marktpositie zullen trachten te voorkomen. Waar volgens de Zuidafrikanen — en deze opinie wordt ook elders door een aantal financiers en economen gedeeld — het goud op basis van de bestaande officiële prijs ondergewaardeerd is, zal ook de verwachting van een herziening van de officiële goudprijs periodiek zich als een haussefactor doen gelden.

Het zal in de toekomst blijken, of en in welke mate dergelijke verwachtingen gefundeerd zijn. Wat de naaste toekomst betreft, is het evenwel waarschijnlijk, dat bij enige ontspanning in de internationale politieke en monetaire situatie, de tendentie op de vrije goudmarkt overwegend aan de zwakke kant zal blijven.

De betekenis van de verplichte sociale verzekeringen voor het economisch leven

De indruk bestaat, dat bij het opstellen van economische plannen de ontwikkeling op het gebied der sociale verzekering niet steeds tot in de verdere consequenties wordt gevolgd en dat bijv. ook de koopkrachtverhogende invloed hiervan naast het ontbreken van grote bedragen voor investeringsdoeleinden enigszins wordt verwaarloosd¹⁾. Deze koopkrachtverhogende invloed — zo wordt opgemerkt — zal onder bepaalde omstandigheden inflationistisch kunnen werken en het gevaar van een vicieuze cirkel, dat de ontwikkeling van het economisch leven toch al boven het hoofd hangt, nog vergroten. Een diepergaand en vooral minutieus onderzoek van de uitwerkingen op verschillend gebied en speciaal de kwantitatieve bepaling van de invloed hiervan wordt wenselijk geacht²⁾.

Ik moge vooropstellen, dat ik met name deze laatste uitspraak zou willen onderstrepen. De orde van grootte der bedragen, waarom het in het huidige stadium van de sociale verzekering gaat, is van die aard, dat iedere verdere stap weloverwogen moet worden gezet en dat met name de gevolgen voor het economisch leven nauwgezet dienen te worden onderzocht.

Al kan ik dus deze algemene uitspraak onderstrepen, dit wil niet zeggen, dat ik mij zou kunnen verenigen met de in de beide artikelen gehanteerde overwegingen en de daarop gebaseerde conclusies.

Wanneer ik in het hierna volgende de beide artikelen op de voet volg, kom ik eerst aan het artikel „De betekenis van de sociale verzekeringen voor het economisch leven” in het „E.-S.K.” van September 1949.

In dit artikel wordt uitgegaan van een aantal premissen, welke nader onder de loupe moeten worden genomen.

a. De sociale verzekeringen brengen mee, dat inkomen van de ondernemingen wordt overgeheveld naar spaar- en verzekeringsinstellingen, welke deze overgehevelde bedragen tijdelijk beleggen om steeds aan hun verplichtingen t.o.v. de werknemers, voor welke deze bedragen uiteindelijk voor het grootste deel bestemd zijn, te kunnen voldoen. Er heeft dus overheveling plaats van ondernemersinkomen naar looninkomen. De vraag wordt gesteld in hoeverre deze belasting van het ondernemersinkomen met de sociale verzekeringen een omvang bereikt en daarmee wellicht een grens overschrijdt, waardoor de ondernemersactiviteit in ernstige mate wordt belemmerd³⁾.

De stelling, dat de sociale verzekeringen meebrengen, dat inkomen van de ondernemingen wordt overgeheveld naar looninkomen, is in haar algemeenheid evenwel slechts juist, indien de premie voor de sociale verzekering door de ondernemer niet kan worden afgewenteld. Dit laatste is evenwel niet waar. De premieën der sociale verzekering verschijnen voor de ondernemer in evenredigheid tot de loonuitgaven en verhogen als zodanig de productiekosten. Of de ondernemer er in zal slagen deze verhoogde kosten af te wentelen hangt — evenals de afwentelbaarheid der belastingen — af van de elasticiteit van vraag en aanbod van het af te leveren product, zowel als van de voor de productie noodzakelijke productiefactoren. Dit laatste

houdt uiteraard weer verband met de stand van de conjunctuur.

Indien de ondernemer er niet in slaagt de hogere productiekosten voort te wentelen op de consument, zal hij trachten deze terug te wentelen door loonsverlaging, renteverlaging, dividendverlaging etc. In principe is iedere sociale verzekeringspremie afwentelbaar, waarmee niet gezegd is, dat dit actueel ook steeds zal geschieden⁴⁾. Boot gaat zelfs zover te stellen, dat vrij spoedig na de invoering der sociale verzekeringswetten, de premiebetalingen voor het overgrote deel op de arbeiders zijn afgewenteld⁵⁾. Zulks op grond van het feit, dat de arbeidsproductiviteit in Nederland in de periode 1920 tot 1938 een jaarlijkse toename heeft vertoond van tussen de 2 pCt en 3 pCt. Uiteraard geldt dit voor de vooroorlogse periode, doch daarmee is toch wel aangetoond, dat men met categorische uitspraken op dit stuk voorzichtig moet zijn. Bij het onderzoek naar deze problematiek zal blijken, dat in bepaalde perioden de invoering van de sociale verzekering loonverhogend werkt, in andere perioden prijsverhogend werkt en soms ten laste komt van de onderneming. In hoeverre dit ten onzent is geschied, is in de bedoelde studie niet nagegaan. De vraag, tot welke grens de ondernemersquote kan worden verlaagd en in welke mate de verlaging de typische ondernemersfunctie in haar ontplooiing belemmert, is een vraag, welke uit bedrijfseconomisch oogpunt belangwekkend is voor al die uitgaven, waarvoor de ondernemer geen positieve of negatieve compensatie (resp. door prijsverhoging of kostenverlaging) kan vinden. Voor het in de beide artikelen behandelde onderwerp is deze vraag eerst actueel, wanneer een zodanige positieve of negatieve compensatie niet aanwijsbaar is.

b. In de tweede plaats wordt opgemerkt, dat de door de ondernemingen i.c. de werkgevers, ten behoeve van de werknemers betaalde premieën beheerd worden door grote financiële instituten, welke een belangrijke invloed uitoefenen op de kapitaalmarkt. Deze invloed wordt groter naarmate de sociale verzekering zelve aan uitbreiding onderhevig is. De institutionele belegging geeft aan de gelden, welke van de ondernemingen komen, een naar aard geheel andere bestemming dan zij zouden hebben gehad, indien de beschikkingsmacht eveneens bij de ondernemers was gebleven. Er is een verschuiving van belegging op de aandelenmarkt naar die op de obligatiemarkt met een nadruk op de goudgerande waarden, waardoor de kapitaalmarkt een geheel ander aspect krijgt. Ook deze opmerkingen zijn weer te algemeen gesteld; vooreerst moet opgemerkt worden, dat slechts een klein deel der op te brengen premieën van de ziekteverzekering, de ziekenfondsverzekering, de kinderbijslagverzekering en een belangrijk gedeelte van de premie voor de ongevallenverzekering worden aangewend voor lopende uitkeringen en behoudens enige noodzakelijke reserves, niet naar de kapitaalmarkt — kunnen worden geleid.

Vervolgens — en dit is juist van belang voor de toekomst — is de mate, waarin gelden der sociale verzekering naar de kapitaalmarkt geleid worden, sterk afhankelijk van de mate, waarin in de sociale verzekering aan fondsvorming gedaan zal worden. Ik mag als bekend veronderstellen, dat in de theoretische discussie over dit vraagstuk gedurende de laatste jaren een sterke voorkeur is uitgesproken voor omslagfinanciering, al-

¹⁾ Tot deze conclusie komt een tweetal publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut in de Economisch-Statistische Kwartaalberichten van September en December 1949, waarin de voorlopige resultaten zijn neergelegd van een onderzoek, dat bij genoemd instituut werd ingesteld. Daar een gedachtenwisseling met andere belangstellenden z.i. van groot nut zou kunnen zijn voor de verdere behandeling van het vraagstuk van de sociale verzekeringen, verzocht het N.E.I. mij een reactie te willen geven op deze artikelen, waaraan ik bij deze voldoe.

²⁾ „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”, December 1949, blz. 128.

³⁾ „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”, September 1949, blz. 91.

⁴⁾ Zie mijn: „Le financement des assurances sociales” in „Public Finance”, Volume V, blz. 285 e.v.

⁵⁾ F. R. Boot: „De financiering der sociale verzekering”, Amsterdam 1947, blz. 75 e.v.

hoewel in de meest recente discussie onder de druk der economische omstandigheden de gedachten gericht zijn op een gematigd omslagstelsel⁶⁾.

Naarmate er minder fondsvorming plaats heeft, wordt de invloed op de kapitaalmarkt geringer, terwijl momenteel bovendien een uitgebreide discussie plaats heeft over de vraag, of de beleggingsgewoonten der institutionele beleggers niet ingrijpend gewijzigd moeten worden en met name op welke wijze het door de institutionele beleggers te beleggen kapitaal van risicomidgend getransformeerd kan worden in risicoaanvaardend kapitaal.

Een behandeling van de economische aspecten van het vraagstuk: fondsvorming of omslag in de sociale verzekering, had in de bedoelde artikelen niet mogen ontbreken, terwijl de algemene economische aspecten der institutionele belegging meer diepgaand hadden dienen te worden onderzocht.

c. Een derde punt van overweging vormt in het eerste artikel het feit der inkomensverschuivingen van de, met hun inkomen economisch actieve, groep der ondernemers naar de, op het gebied van de besteding van hun inkomen grotendeels slechts als consumenten optredende, groep der arbeiders. In vele gevallen betekenen de uitkeringen krachtens de sociale verzekeringswetten verhoging van koopkracht der betrokkenen. Het is derhalve zaak na te gaan, in hoeverre de relatief verhoogde koopkracht nu en in de toekomst der sociaal verzekerden, invloed heeft op de verdeling van het nationaal inkomen tussen consumptie en besparingen. In handen van de ondernemers bestaat de mogelijkheid van besparingen en investeringen. In handen der werknemers is het zwaartepunt geheel aan de zijde der consumptie. Uit het toenemen in betekenis der sociale verzekeringen neemt quantitatief de groep der consumenten toe. Een vraag wordt nu: „welke betekenis heeft deze verschuiving voor het economische leven, speciaal voor de wederopbouw van onze economische apparatuur?”⁷⁾.

Deze vraag acht ik van grote betekenis, alhoewel zij wat onvolledig is. Immers, toegegeven, dat in hedendaagse berekeningen steeds wordt aangenomen, dat de arbeidersgroep een groep is, waarvan de leden individueel niet sparen, kan men zich afvragen aan welke oorzaken dit is toe te schrijven. Er wordt wel eens gesteld, dat de sociale verzekering zelf de aanleiding zou zijn van de geringe spaaractiviteit der arbeiders. Ik meen evenwel, dat dit niet juist is; enerzijds vergroot de sociale verzekering de spaarmogelijkheid der arbeiders, anderzijds verkleint zij de ontsparingskansen. Immers, bij gebreke van een verplichte sociale verzekering zullen de bescheiden spaarbedragen, zo deze al gevormd kunnen worden, bij het intreden van eventualiteiten worden verteerd. Evenwel moet men bij de bestudering van dit vraagstuk niet alleen letten op de stortingen bij de spaarbanken, doch ook aan de omvang der door de arbeiders gesloten vrijwillige verzekeringen. Ik acht het onderzoek belangrijk, doch de hier aangegeven factor moet daarin zeker betrokken worden. Voorts mag men bij het trekken van conclusies ook niet uit het oog verliezen, dat — zoals ook reeds uit b is gebleken — juist de sociale verzekering aanleiding geeft tot een collectieve besparing en dat de vraag aan de orde moet worden gesteld, hoe deze collectieve besparingen mede dienstbaar kunnen worden gemaakt aan de financiering der industrialisatie. Ten slotte moet men het feit in de beschouwing betrekken, dat de sociale verzekering een zekere con-

tinuïteit brengt in de consumptie der arbeiders, hetwelk uit economisch oogpunt van niet geringe betekenis is voor de geregelde gang van het productieproces.

d. Vervolgens wordt de aandacht gevestigd op het vraagstuk van de verdeling der inkomens tussen heden en toekomst. De vraag rijst in hoeverre de sociale verzekering voor latere jaren een latere generatie als verhoogde koopkracht ten goede kan komen en in hoeverre zij nu door onze tijd kan worden gedragen, zonder de noodzakelijk te vervullen taken op economisch gebied te belemmeren.

Ten aanzien van dit punt moge ik opmerken, dat het vraagstuk van de verdeling van baten en lasten over de tijd een vraagstuk is, hetwelk ten nauwste samenhangt met de vraag naar fondsvorming of omslag in de sociale verzekering, welke vraag door de samenstellers der artikelen niet aan een speciale beschouwing onderworpen is.

e. Tenslotte wordt opgemerkt, dat grotere sociale zekerheid de arbeidsproductiviteit kan doen stijgen. Deze stelling kan ik geheel onderschrijven.

Na deze probleemstelling en een onderzoek van enig feitelijk materiaal, wordt in het eerste artikel een onderzoek ingesteld naar de bedragen, welke minimaal van de ondernemersquote worden weggetrokken, in verband waarmee men zich beperkt tot de verplichte sociale verzekeringen. Hierbij maakt men de — door mij hierboven reeds betwiste — veronderstelling, dat iedere premie voor de sociale verzekering inderdaad op de ondernemersquote in mindering komt. Dit is echter een onbewezen stelling. Dat de werkgever met de premie belast wordt is nog geen bewijs voor de stelling, dat het ondernemersinkomen ten gevolge hiervan kleiner wordt. Na de becijfering van de verschuldigde percentages en van de premiebetalingen, beleggingen, uitkeringen en administratiekosten wordt de conclusie getrokken, dat, daar de premiebetalingen in 1947 ten opzichte van 1938 ruim zesmaal zo hoog waren, terwijl de beleggingen der sociale fondsen nog niet het dubbele bedroegen, een verschuiving heeft plaats gevonden van ondernemersinkomen naar inkomens met nagenoeg een uitsluitend consumptief karakter⁸⁾.

De moeilijkheid is hier weer, dat de compensatie-reacties niet onderzocht zijn. Er is met name niet nagegaan of de premieverhoging gecompenseerd is door middel van prijsverhoging of loondruk.

Over het tweede artikel („Consequenties van de verplichte sociale verzekeringen voor het economisch leven”)⁹⁾ kan ik korter zijn. Dit artikel gaat uiteraard weer uit van de hierboven bedoelde, niet voldoende gemotiveerde, premisen. Het artikel gaat uit van een toekomstig premiebedrag van 25 pCt, hetgeen in 1952/1953 neerkomt op f 1,9 mrd. Hiervan ligt f 1,6 mrd in de consumptieve sfeer. Het totaal aan betalingen voor arbeid bedraagt dus f 9,4 mrd (f 7,5 mrd (lonen en salarissen) + f 1,9 mrd (sociale lasten)), waarvan ca f 9,1 mrd voor consumptie beschikbaar komt.

Bij een productiestijging van 20 à 25 pCt zal het totale ondernemersinkomen f 5,3 mrd bedragen, waarvan f 3,4 mrd ter beloning van de specifieke ondernemersfunctie en f 1,9 mrd uit anderen hoofde (bijv. ondernemersloon). De consumptiebehoefte der ondernemers wordt voor 1948 op f 3,4 mrd gesteld. Voor 1952/1953 behoort — aldus het artikel — het bedrag van f 5,3 mrd nog een correctie. Er moet nl. worden afgetrokken het extra aan verplichte sociale verzekeringen te betalen bedrag ten opzichte van 1948 (stijging 9 pCt = f 600 mln). Het ondernemersinkomen bedraagt dan f 5,3 mrd - f 0,6 mrd = f 4,7 mrd.

Hier maakt men evenwel volkomen abstractie van de compensatie door middel van prijsverhoging, werktijdverlenging en stijging der arbeidsproductiviteit.

Volgens het algemene schema voor 1952/1953 kan voor consumptie beschikbaar komen f 11 mrd. Volgens de

⁶⁾ Voor de Nederlandse literatuur moge ik verwijzen naar N. Bolkestein: „De invloed van de financiële politiek der Overheid op de verdeling van lasten en baten over den tijd”, Groningen 1948; F. R. Boot: „De financiering der sociale verzekering”, Amsterdam 1947; J. A. T. M. Brans en C. Campagne: „Le financement de l'assurance social”, Amsterdam 1951 en mijn: „Le financement des assurances sociales” in „Public Finance”, Volume V, e.v.; L. P. van der Does: „De economische betekenis der sociale verzekering”, Deventer 1946; E. Heijmans en A. Mey: „Mens en samenleving”, Utrecht 1948, deel III; D. B. J. Schouten: „De overheidsfinanciën in de volkshuishouding”, Leiden 1950.

⁷⁾ „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”, September 1949, blz. 92.

⁸⁾ „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”, September 1949, blz. 95.

⁹⁾ „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”, December 1949, blz. 124 e.v.

verwachtingen (t.g.v. de uitbreiding van de sociale verzekering) wordt dit cijfer f 12 mrd.

Blijft de sociale verzekering op het peil van 1948, dan wordt het cijfer f 11,5 mrd. Het niveau is dan nog f 500 mln te hoog, „doch dit verschil is, gezien de onzekerheidsmarge in al deze berekeningen, niet al te zwaar op te vatten”¹⁰⁾.

Geconcludeerd wordt, dat een verdergaande verschuiving in de consumptieve sfeer onaanvaardbaar is en dat de zwaarste druk, welke, van het heden uit gezien, op het gebied van de verplichte sociale verzekeringen economisch wenselijk en mogelijk is, het niveau van 1949 blijkt te zijn, d.w.z. een totale premie van 16 pCt.

Gezien mijn hierboven gegeven opmerkingen acht ik deze conclusie voorbarig.

In het artikel wordt hierna nog ingegaan op het vraagstuk der arbeidsproductiviteit, waarvan gezegd wordt, dat een opvoering der arbeidsproductiviteit niet ernstig verwacht kan worden, indien de marge in de beloning tussen ongeschoolde en geschoolde arbeid niet groter wordt. Uit het oog wordt evenwel verloren de mogelijkheid van verhoging der arbeidsproductiviteit:

- a. door verbetering der sociale zekerheid zelve;
- b. door werktijdverlenging;
- c. door toepassing van het zgn. arbeidsonderzoek.

Daar staat tegenover, dat een vergroting der bedoelde marge inderdaad wenselijk is. Een verhoging van enige betekenis heeft echter reeds een vermeerdering van de loonuitgaven met f 510 à f 600 mln tot gevolg.

In het tweede artikel wordt het onmogelijk geacht de premie der sociale verzekering nog te verhogen tot 25 pCt, daar bij de huidige stand der premiehoogte de consumptie nog ca. f 1 mrd meer bedraagt dan de genoemde f 11 mrd (ca. f 500 mln was het niveau reeds te hoog; f 500 mln is nodig om de bedoelde marge te verhogen). Tegenover deze verhoogde consumptie zou moeten staan hogere arbeidsproductiviteit, meer investeren en een variatie der voordelen van de sociale verzekering ten gunste van geschoolde arbeiders. Dit laatste lijkt mij evenwel technisch onmogelijk en sociaal ongewenst.

Tenslotte wordt aangedrongen op een wijziging der beleggingspolitiek der institutionele beleggers.

Met deze kanttekeningen bij de genoemde publicaties moge ik volstaan. Een afgeronde studie over het bovenvermelde vraagstuk gaat de omvang van een tijdschrift-artikel te boven¹¹⁾.

Breda.

Dr G. M. J. VELDKAMP.

¹⁰⁾ „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht”, December 1949, blz. 126.

¹¹⁾ Binnenkort hoop ik in samenwerking met Dr D. B. J. Schouten een meer uitvoerige studie in boekvorm te publiceren, waarnaar ik belangstellenden moge verwijzen. Deze studie zal verschijnen onder de titel „De sociale verzekering in de volkshuishouding” bij L. J. Veen te Amsterdam.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Afgezien van een lichte stijging van de vraag naar call-geld van de zijde der discounthandelaars, was op de geldmarkt tijdens de verslagweek niets te bespeuren van een ultimoverkrapping. De grote geldruimte werd weerspiegeld in de lage marktdisconto's van schatkistpapier: Februari 1 pCt; Maart $1\frac{1}{16}$ pCt; April $1\frac{1}{8}$ pCt; Mei $1\frac{3}{16}$ pCt; Juni/Juli $1\frac{1}{4}$ pCt; Augustus $1\frac{5}{16}$ pCt; September $1\frac{3}{8}$ pCt; October t/m December $1\frac{3}{8}$ - $7\frac{1}{16}$ pCt. Callgeld noteerde onveranderd 1 pCt.

De verlaging van het officiële disconto van De Neder-

landsche Bank per 22 Januari jl., hoewel op zichzelf irrelevant voor de geldmarkt, blijkt wel enig psychologisch effect te hebben gehad. Bij sommige geldgevers heeft nl. de reeds lang gekoesterde hoop op een verhoging van de rentevergoeding op nieuw door het Rijk uitgegeven schatkistpapier hierdoor een deuk gekregen. Bracht de verwachting van een dergelijke verhoging reeds een jaar lang mede, dat weinig geneigdheid bestond geld voor drie jaar (à 2 pCt) of vijf jaar (à $2\frac{1}{4}$ pCt) in schatkistbiljetten vast te leggen, de laatste weken werden op grond van het gedeeltelijk begraven van deze hoop per saldo weer dergelijke biljetten bij de Agent van het Ministerie van Financiën afgenomen.

Sinds de vorige week is het restant van het schatkistpapier, dat sinds Mei 1951 in aanvankelijk stijgende en sinds vorig jaar September dalende omvang bij De Nederlandsche Bank ondergebracht was, geheel van de weekstaat verdwenen. Naast het kopen van schatkistpapier door de banken heeft hiertoe waarschijnlijk ten dele ook een verbetering van de kaspositie van het Rijk in staat gesteld.

De kapitaalmarkt.

Ook gedurende de afgelopen week werd de stabiliteit van het aandelenkoersniveau niet doorbroken. De belangrijke factor, welke gewoonlijk aandelenbelegging stimuleert, nl. vrees voor de gulden, ontbreekt i.v.m. de gunstige betalingsbalanspositie de laatste tijd ten enen male. Anderzijds is het gevoel van onbehagen in de Nederlandse conjuncturele ontwikkeling nog niet tot ongerustheid uitgegroeid. Aandelen Koninklijke vormden een uitzondering op het algemene beeld; de koersstijging van dit fonds moet echter vnl. aan invloed van arbitrage-transacties worden toegeschreven.

De Vereniging voor den Effectenhandel richtte zich in de afgelopen week met een adres tot de Tweede Kamer, waarin verwerping van het Wetsontwerp tot verlenging van de Dividendbeperking werd bepleit. Aangezien bij de dividendbeperking politieke motieven overheersen is het de vraag, of de in dit adres aangevoerde financieel-economische argumenten bij de Kamermeerderheid veel gewicht in de schaal zullen leggen.

De obligatiemarkt blijft een bewogen ontwikkeling vertonen. Terwijl de beleggers gaarne geld à $4\frac{1}{2}$ pCt beschikbaar stellen, levert het Ministerie van Financiën hardnekkige achterhoedegevechten ter verdediging van het rentegamma. Een gecombineerde emissie van een aantal 4 pCt gemeenteleningen van het type „Tilburg”, nl. 's-Gravenhage (f 10 mln), Enschede (f 5 mln) en Leiden (f 5 mln), met recht van vervroegde opvraging door obligatiehouders werd goedgekeurd, nadat daarin de clause was opgenomen, dat de geldnemers na 5 jaar recht van vervroegde aflossing zouden hebben (de genoten rente blijft dan 4 pCt). De gemeente Utrecht kondigde voorts de uitgifte van f 5 mln $2\frac{1}{2}$ pCt premie-obligaties aan. In het eind van de verslagweek werd laatstgenoemde emissie echter opgeschort met het oog op de komende uitgifte van een nationale woningbouwlening en een voorgenomen partiële herziening van het rentegamma.

	25 Jan. 1952	1 Febr. 1952
Aand. indexcijfers.		
Algemeen	143,9	143,0
Industrie	203,6	202,5
Scheepvaart	175,6	172,2
Banken	124,0	123,9
Indon. aand.	46,1	45,8
Aandelen.		
A. K. U.	157 $\frac{1}{4}$	157 $\frac{1}{4}$
Philips	168 $\frac{3}{4}$	166
Lever Bros	191 $\frac{1}{2}$	190 $\frac{1}{2}$
H. A. L.	183 $\frac{1}{2}$	178 $\frac{1}{2}$
Amsterd. Rubber	93 $\frac{1}{2}$	91 $\frac{1}{2}$
H. V. A.	100	98 $\frac{1}{2}$
Kon. Petroleum	287 $\frac{1}{2}$	291

	25 Jan. 1952	1 Febr. 1952
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	70½%	69%
3—3½ pCt 1947	84%	83½ ¹⁶
3 pCt Invest. cert.	89½%	89½ ¹⁶
3½ pCt Philips 1948	93¼%	93¼%
3 pCt Dollarlening	95	95%
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI	92½%	92½%
3½ pCt Bataafsche Petr.	93 ⁹ / ₁₆	93 ³ / ₁₆
3½ pCt Philips 1948	93½%	93%
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	85%	85¼%

J. C. BREZET.

RECENTE ECONOMISCHE PUBLICATIES

Prae-adviezen, uitgebracht voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde op 15 December 1951, over de vragen: Welke maatregelen dienen te worden genomen ter verhoging van de productiviteit? Welke betekenis moet aan deze maatregelen worden gehecht uit een oogpunt van prestatieprikkel enerzijds en sociaal-rechtvaardigge verdeling anderzijds?, door Prof. B. W. Berenschot (met medewerking van Ir T. J. Bezemer) en Mr J. A. Berger. M. Nijhoff 1951, 86 blz., f 3,65.

Handboek voor documentaire credieten, door A. L. Grader van der Maas. Uitgegeven door de Stichting tot bevordering van de studie van het Bank- en Effectenbedrijf, 's-Gravenhage 1951, 376 blz., f 17,50.

De betrekkingen tussen sparen en investeren, door Prof. Dr F. de Roos, 2e geheel herziene en uitgebreide druk van: Enkele dynamische aspecten van het vraagstuk van de betrekkingen tussen sparen en investeren. F. Bohn 1951, 85 blz., f 4,—.

Wat is het Schuman-plan?, door Mr C. B. Posthumus Meyjes. Van Stockum 1951, 48 blz., f 1,40.

Het ponskaartensysteem en enkele toepassingen, door A. P. J. Pronk. G. Delwel 1951, 113 blz., f 5,—. Dit boekje geeft zowel verklaring als toepassing van het ponskaartensysteem met korte beschrijving van de voornaamste machines.

Business cycles in the United Kingdom, 1870—1914, door J. Tinbergen. Noord-Holl. Uitg. Mij 1951, 139 blz., f 12,50.

The balance of payments. Mathematical supplement. The theory of international economic policy. Volume I, door J. E. Meade. Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs. Oxford University Press 1951, 156 blz., f 10,70.

Business cycles, door D. Hamberg. MacMillan 1951, 621 blz., f 23,60.

The British banking mechanism, door W. Manning Dacey. Ed. R. F. Harrod, Hutchinson's University Library 1951, 203 blz., f 5,95.

A dictionary of economics, door Sloan and Zurcher. With a new section of additional terms. Barnes and Noble, 279 blz., f 13,50.

Schumpeter, social scientist. Editor S. E. Harris. Fifteen of the 20 essays included were originally published in the May 1951 issue of the Review of Economics and Statistics. Harvard 1951, 152 blz., f 18,—.

Essays of J. A. Schumpeter, ed. by R. V. Clemence. The more important essays which were published in English before 1950. Cambridge 1951, 327 blz., f 20,25.

The management of bank funds, door R. J. Robinson. MacGraw-Hill 1951, 425 blz., f 24,75.

Personnel administration. A point of view and a method, door P. Pigors en Ch. A. Myers. MacGraw-Hill, 2nd. ed. 1951, 614 blz., f 26,40.

Basic methods of marketing research, door J. H. Lorie en H. V. Roberts. MacGraw-Hill 1951, 453 blz., f 26,40.

British industries and their organisation, door C. G. Allen. Longmans, 3rd. ed. 1951, 289 blz., f 11,70.

The modern factory, door E. D. Mills. For architects and industrialists. The Architectural Press 1951, 189 blz., f 18,90.

The American monetary policy, door E. A. Goldenweiser. A research study for the Committee for Economic Development. MacGraw-Hill 1951, 391 blz., f 20,35.

Export guide for Latin America, door A. A. Braschi. Contains all necessary documentations, shipping instructions, consular information and export requirements for the Latin American countries. Braschi Export Guide Pubns 1951, 487 blz., f 65,10.

World resources and industries, door E. W. Zimmermann. Harper 1951, rev. ed., 832 blz., f 33,—.

The investment company and the investor, door R. L. Weissman. An explanation of the workings and some of the history of the investment company in the United States. Brief studies of a number of important companies are included. Harper 1951, 238 blz., f 15,75.

Top management organisation and control, door P. E. Holden, a.o. A research study of the management policies of thirty-one leading industrial corporations. MacGraw-Hill, new ed. 1951, f 22,50.

Economic aspects of atomic power, door S. H. Schurr en J. Marschak. Oxford 1951, f 25,20.

Quality control handbook, editor J. M. Juran. A reference work on principles and practices for achieving better quality at lower cost in industry. For executives, supervisors and engineers in industry. MacGraw-Hill 1951, 808 blz., f 44,—.

Les finances de 1939 à 1949, III. La Belgique et la Hollande, door F. Baudhuin. Librairie de Medicis, 177 blz., f 6,30.

Budget économique et capital national, door J. Dumontier, Presses Universitaires de France 1951, 125 blz., f 5,70.

La méthode statistique dans l'industrie, door A. G. Laurent. Presses Universitaires de France 1950, 134 blz., f 2,15.

Das Kapital, door K. Marx. Band I: Produktionsprozess des Kapitals, 698 blz., f 9,05. Band II: Zirkulationsprozess des Kapitals, 644 blz., f 7,05. Band III Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion, 1072 blz., f 9,95. Dietz Verlag 1951.

Free enterprise in den Vereinigten Staaten, door F. Aschinger. Verlag Neue Zürcher Zeitung 1951, 68 blz., f 3,85.

Typus und Gesetz in der Nationalökonomie, door H. Haller. Kohlhammer Verl. 1950, 175 blz., f 13,25.

Typologie der Theorieën des Industriestandortes, door H. Meyer-Lindemann. Dorn Verl. 1951, 237 blz., f 9,05.

Wirtschaftlichkeitsrechnung, door E. Schneider. Francke Verl. 1951, 156 blz., f 14,55.

Arbeitsschwierigkeit und Lohn, door G. W. Hagner en H. Weng. Bundes-Verl. 1951, 264 blz., f 8,65.

Wirtschaftsgeographischer Atlas der Welt, door H. Boesch. Kümmerley & Frey 1951, f 15,—.

vacatures

Bij DE JAVASCHE BANK te Amsterdam kan geplaatst worden

een prima kracht,

voor de afdeling Centrale Administratie (boekhouding).

Voor deze functie worden verlangd: Middelbare (5-jarige) opleiding, ruime boekhoudkundige ervaring, organisatievermogen en initiatief. Geschiktheid om leiding te geven aan grote afdeling. Leeftijd tot max. 35 jaar. De voorkeur genieten zij, die bovendien in het bezit zijn van M.O. boekhouden of Accountantsdiploma, of bekend zijn met bankadministratie en deviezenvoorschriften.

Eigenhandig geschreven brieven, gemerkt P.K.C.A., met uitvoerige inlichtingen, persoonlijke zowel als zakelijke, o.m. omtrent genoten opleiding, volledige kantoorervaring, laatst genoten salaris, etc. en voorzien van een recente pasfoto, in te dienen aan het adres Keizersgracht 666, Amsterdam-C.

diversen

AANGEBODEN:

OPEL OLYMPIA '50,

H. v. Sloten, Spoorl. 9, Nunspeet, Tel. K 3412-2593.

ADVERTEER IN DE
E.-S.B.

N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij

gevestigd te 's-Gravenhage

De Directie der N.V. KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE PETROLEUM MAATSCHAPPIJ heeft - zoals reeds bekend werd gemaakt - besloten een interim-dividend uit te keren van 4 0/0 op rekening van het te verwachten dividend over het boekjaar 1951.

Betaling van dit interim-dividend ad f. 40.— minus 15 0/0 dividendbelasting = f. 34.— voor de aandelebewijzen, en f. 4.— minus 15 0/0 dividendbelasting = f. 3.40 voor de onderaandelebewijzen, zal geschieden van Donderdag 7 Februari 1952 af tegen intrekking van dividendbewijs No. 98 van de aandelebewijzen en onderaandelebewijzen

te:	bij:
Amsterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. of Kas-Vereeniging N.V.
Rotterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. of Heren Van der Hoop, Offers & Zoon
's-Gravenhage	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. of Heren Schill & Capadose
New York	Chase National Bank of the City of New York
Londen	Messrs. N. M. Rothschild & Sons
Parijs	MM. Lazard Frères & Cie
Zürich	Crédit Suisse
Brussel	Banque de la Société Générale de Belgique of Crédit Lyonnais S.A.

's-Gravenhage, 1 Februari 1952

Uw export naar Canada!

Bij voldoende belangstelling van handel en industrie organiseert het CIHAN wederom Nederlandse deelneming aan

TORONTO-FAIR

(2-13 Juni 1952) (Canadian International Trade Fair)

- Samenwerking met Ned.-Canadese Kamer v. Kooph.
- Nederland was vorig jaar - na Canada en Engeland - present met de meeste deelnemers.
- Indeling van deelnemers in artikelengroep temidden van collega's uit andere landen.
- Het CIHAN zorgt voor huur en inrichting van de stand, regelt het transport van expositie-goederen v.v., inclusief in-, uit- en doorvoerdocumenten.
- Verblijfsdeviezen voor 2 personen gedurende 4 weken. (Het CIHAN zorgt voor de afwikkeling en eventuele terugzending van expositiegoederen.)
- Kosten voor transport, inrichting, afwikkeling etc. worden verrekend in Nederlandse valuta.
- Overheid betaalt 75 0/0 van de standhuur.

**Aanmelding zo spoedig mogelijk
doch uiterlijk op 15 Februari a.s.**

**CENTRAAL INSTITUUT TER BEVORDERING
VAN DE BUITENLANDSE HANDEL (CIHAN)
Afd. Buitenl. Jaarbeurzen: tel. K 1700-771958
BEZUIDENHOUTSEWEG 64, DEN HAAG**

beschikbare krachten

HOOFD-ADMINISTRATEUR,

tevens belastingconsulent, met veel ervaring op het gebied van organisatie, accountancy en efficiency bij grote bedrijven, zoekt verantw. positie bij grote onderneming. Br. onder no. E.S.B. 6-5, Bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26.—, overige landen f 28.— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk,
Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te welgeren.

Losse nummers 75 cents.